

Danmarks miljøsamarbejde med Thailand

Indhold

Forord	5
Danmarks miljøbistand	6
Thailand – de fries land.....	10
90'ernes Thailand.....	20
Miljøsamarbejdet mellem Thailand og Danmark.....	26
12 Danced-projekter	
1 Anden sortering giver førsteklases miljø	34
2 Det døde hav	40
3 Industrisamarbejde – med spredningseffekt over grænserne	44
4 Højlandets effektive brandmænd	48
5 Borgermøder og byplanlægning i bilernes Bangkok	56
6 Forbudte ferieminder	62
7 Miljø på skoleskemaet	68
8 Hvor kardemomme, ingefær og orkideer gror	72
9 Søsletet om Songkhla	78

10	Grøn radio før dag gry	84
11	Floddetektiver der går mod strømmen	90
12	Bæredygtige rejefarme - sidste udkald for mangroven	96
Resultater og perspektiver		102

Forord

De globale miljøproblemer kan kun løses hvis verdens lande arbejder sammen om det. Samarbejdet kan foregå i store internationale fora, hvor landene politisk forpligter hinanden; men også fra land til land skal der samarbejdes - sådan at det ene lands viden og erfaring nyttiggøres i det andet.

En af konklusionerne på den internationale konference om miljø og udvikling i Rio de Janeiro i 1992 var netop, at overførsel af viden og teknologi fra de velstillede til de fattigere lande var en forudsætning for en bæredygtig global udvikling. Hvis alle lande skal gøre deres egne erfaringer og alene opbygge viden og teknologi vil det ikke lykkes. Den dybe tallerken er opfundet, og miljøproblemernes alvorlige karakter giver os simpelthen ikke tid til, at det skal gøres igen og igen.

Derfor besluttede Folketinget i 1992 at lade ord følge af handling, og Danmark har siden gradvist udbygget sin miljøbistand til lande i Øst- og Centraleuropa og i den tredje verden. I Afrika og Asien er udvalgt to regioner med både fattige lande og lande, der er inde i økonomisk og industriel vækst.

I Miljø- og Energiministeriet arbejder vi under Danced programmet primært med den sidste gruppe lande, hvor man genfinder mange af de problemer, som Danmark har kæmpet med gennem de sidste årtier. Et af landene er Thailand, som er emnet for denne bog, og som netop står over for udfordringer og problemer, som Danmark har været igennem, og hvor vi derfor har noget at byde på.

Bogen vil give en række eksempler, og jeg vil her bare nævne et enkelt, som ligger mig stærkt på sinde. Thailand har traditionelt været centralt styret fra Bangkok med en meget begrænset folkelig indflydelse på beslutningerne. Med den nye grundlov skal systemet nu

laves om, og ansvar og kompetence på miljøområdet lægges ud til de lokale administrationer, samtidig med at borgerne skal inddrages aktivt. Det er alt sammen noget vi herhjemme har været igennem, og derfor har vi nogle erfaringer, som thainerne kan drage nytte af. Vi kan på den måde bidrage til at fremme den demokratiske proces og forhåbentlig også til at undgå fejltagelser.

Det er vigtigt at slå fast, at de danske bistandskroner ikke alene kan løse Thailands miljøproblemer, men de kan gøde jorden for, at landet selv øger miljøindsatsen. Daneds bistand er hjælp til selvhjælp.

I nogle tilfælde er vi med til at løse konkrete miljøproblemer, men i næsten alle projekter bidrager vi til at plante det kim, der på sigt skal udvikle sig til, at Thailand selv vil og kan løse dem.

Projekterne i bogen er udvalgt, så de giver læseren et bredt indtryk af miljø samarbejdet med Thailand. Det betyder, at der også er medtaget projekter, som ikke er gået ganske som planlagt. For sådan er virkeligheden jo ofte. Det er en svær og stor opgave, vi har sat os for. Men jeg er overbevist om, at resultaterne vil stå mål med anstrengelserne, og jeg synes at man som dansker godt kan være lidt stolt over vores indsats.

København, december 2000
Svend Auken

Danmarks miljøbistand

Som opfølgning på FN's konference om miljø og udvikling i Rio de Janeiro i 1992 besluttede Folketinget, at Danmark ved siden af udviklingsbistanden skulle give miljøbistand til udviklingslandene. Denne miljøbistand er led i forsøget på at skabe en bæredygtig udvikling i verden og udmøntes primært gennem bilateralt samarbejde mellem Danmark og udvalgte udviklingslande.

Natur, miljø og energi

Danmarks miljøbistand til udviklingslandene sigter mod at bistå landene og deres befolkninger med at:

- Beskytte naturen og fremme en bæredygtig udnyttelse af naturressourcerne
- Forebygge og begrænse forureningen af luft, jord og vand
- Fremme anvendelsen af vedvarende energi og effektivisere energiudnyttelsen

I overensstemmelse med princippet om, at indsatsen skal være styret af lokale behov, er der meget vide rammer for de områder, hvor miljøbistanden kan anvendes. I virkeligheden udelukker man ingen af de områder, som vi i Danmark forbinder med natur, miljø og bæredygtig energi, - også arbejdsmiljøet kan være mål for indsatsen.

Samarbejde mellem ligeværdige parter

En grundlæggende idé i miljøbistanden er at skabe alliancer mellem myndigheder og organisationer i Danmark og de tilsvarende institutioner i samarbejdslandene. Det kan være samarbejde på regeringsniveau, mellem kommuner, virksomheder, universiteter eller mellem danske og lokale miljøorganisationer. Ønsket fra Folketinget er at inddrage så stor en del af det, der til daglig går under betegnelsen den danske ressourcebase, i forsøget på at hjælpe udviklingslandene med miljøproblemerne.

Den største del af miljøbistanden for mellemkomstlandene fra Danced bruges i regering til regering samarbejdet. Det vil typisk være aktiviteter med det formål at styrke landenes administrationer på miljø- og energiområdet. Projekterne identificeres og beskrives i et samarbejde mellem Miljø- og Energiministeriet og de relevante fagministerier i landene. Derefter gennemføres de af de lokale myndigheder med hjælp fra danske eksperter, der normalt kommer fra danske rådgivningsvirksomheder, men som også kan være hentet i ministerier eller i amter og kommuner.

En mindre del af miljøbistanden går til danske miljøorganisationers samarbejde med tilsvarende organisationer i landene. Der vil ofte være tale om aktiviteter, der går ud på at øge miljøbevidstheden i befolkningen. På universitetsområdet er der med Danceds støtte etableret et omfattende netværk mellem 8 danske universiteter og en lang række universiteter i Asien og Afrika. Endelig er der som led i miljøbistanden etableret et særligt virksomhedssamarbejde, hvor dansk miljøviden og teknologi anvendes af virksomheder i Thailand og Malaysia.

Behov, ejerskab og ekspertise

De bærende principper for dansk miljøbistand er, at indsatsen skal være styret af lokale behov og at der skal være lokalt ejerskab til det enkelte projekt. Derudover er det i de fleste tilfælde afgørende ved valg af indsatsområde, at der findes dansk viden og erfaring på området.

I forhold til de midler der er sat af til miljøbistand er miljøproblemerne enorme, og det er derfor afgørende at satse på områder, hvor behovene er store, og hvor aktiviteterne kan give en varig og langsigtet effekt. Udvalgelsen af områderne sker i en stadig dialog på regeringsplan, som resulterer i et fælles program, der så

bliver styrende også for indsatsen fra de private organisationer, virksomheder og universiteter.

Ejerskabet til de enkelte projekter sikres gennem en deltagerbaseret proces. Denne vil normalt bestå i at der bliver afholdt 2-3 seminarer, hvor projektidéen præsenteres og diskuteres blandt alle de parter, som har interesser på området. Diskussionerne formidles af en dansk konsulent, og processen resulterer i en projektbeskrivelse, som de involverede parter er enige om, og dermed også et projekt, som har lokal opbakning, når det iværksættes.

Heldigvis vil det normalt være sådan, at der i Danmark er ekspertise på de områder, som gennem dialogen identificeres som de væsentligste. Danceds samarbejdslande er inde i en udvikling med kraftig industrialisering og byvækst, og de slås typisk med de samme miljøproblemer, som dem vi i Danmark har været konfronteret med gennem de seneste årtier.

Tre værktøjer

Den grundlæggende metode i miljøbistanden er udvikling af kapacitet hos myndighederne, i organisationerne, i virksomhederne, på universiteterne og skolerne og inden for medierne. Det drejer sig om den administrative og tekniske kompetence, der er nødvendig for at løse de konkrete problemer, men i høj grad også om kompetencen til formidling af viden om miljø og ressourcer. Forståelse og accept i alle dele af samfundet er en forudsætning for, at myndighedernes indsats vil få en varig effekt.

Sideløbende med kapacitetsudviklingen gennemføres demonstrationsprojekter, hvor konkrete metoder til beskyttelse og forvaltning af miljø og natur afprøves og demonstreres. Det kan f.eks. være tekniske anlæg, indsamlingsordninger for affald, metoder til bæredygtig skovdrift og rammer for, hvordan lokalbefolkningens behov og beskyttelsen af vigtige naturområder kan gå hånd i hånd. Idéen bag demonstrationsprojekterne er naturligvis, at metoderne spredes til at blive anvendt også i andre dele af landet eller i nabolandene i regionen. Men demonstration af nye metoder har også stor betydning i forbindelse med kapacitetsudviklingen, fordi det ofte fremmer engagementet, når man ser ting ske i den virkelige verden.

Det tredje værktøj i kassen er hjælp til etablering af samarbejde mellem relevante parter. Det kan være mellem danske organisationer og organisationer i f.eks. Thailand, danske og thailandske universiteter og forskningsinstitutioner eller mellem danske og thailandske virksomheder. Til at befordre virksomhedssamarbejdet er der oprettet en speciel ordning, "Danced Partnership Facility", som med det formål at nedbringe forureningen og effektivisere ressourceudnyttelsen, støtter etablering af samarbejdsrelationer, som derefter skal virke på helt kommercielle vilkår uden tilskud. En særlig form for facilitering sker, når Danced med miljøbistandsmidler befordre samarbejdet mellem

regeringer og finansielle institutioner med henblik på finansiering af store miljøinvesteringer. Her kan relativt små danske midler være med til at hjælpe landene til store miljømæssige fremskridt.

Under Miljø- Freds- og Stabilitetsrammen (MIFRESTA) giver Danmark miljøbistand til lande i Øst- og Centraleuropa og til udviklingslande i Asien og Afrika. MIFRESTA-rammen vil udgøre en halv procent af Danmarks bruttonationalindkomst, når den er endeligt udbygget i 2005, og det vil til den tid svare til omkring 6 milliarder kroner. I dag er den på næsten 4 milliarder kroner og halvdelen af pengene går til miljøbistanden, som fordeles ligeligt mellem de østeuropæiske lande og udviklingslandene.

Miljøbistanden til udviklingslandene administreres af Miljø- og Energiministeriet og Udenrigsministeriet i fællesskab. Der er udpeget lande i to regioner i Asien og Afrika til bistanden – 5 lande i Sydøstasien og 11 lande i det sydlige Afrika. Ansvar for samarbejdet med de enkelte lande er delt op mellem de to ministerier sådan, at Udenrigsministeriet administrerer bistanden til de fattige lande, mens Miljø- og Energiministeriet arbejder i de mere velstående lande.

Til at stå for den daglige administration af miljøbistanden til disse lande har Miljø- og Energiministeriet oprettet et særligt kontor, Danced, som står for Danish Cooperation for Environment and Development. Danced er placeret i Miljøstyrelsen og har enheder på ambassaderne i Bangkok i Thailand, Kuala Lumpur i Malaysia og Pretoria i Sydafrika.

Danceds budget er i 2001 på godt 400 millioner kroner. Pengene fordeles nogenlunde ligeligt mellem de to regioner i Asien og Afrika. I perioden fra starten i 1994 og frem til 2000 har Danced anvendt ca. 2 milliarder kroner til omkring 300 større projekter.

De fries land

Ordet thai betyder frihed; og frihed er noget thailænderne lægger vægt på. De har i over 800 år forsvaret Thailand som uafhængigt, og kan som det eneste land i Sydøstasien prale af aldrig at have været koloniseret.

Thailand blev kaldt "Siam" indtil 1939, og Siams historie som kongerige dateres tilbage til år 1238. Men faktisk har de frodige sletter huset en ældgammel højt, civiliseret kultur – Ban Chiang-kulturen – der i udvikling var nået til bronzealderen mindst

ligeså hurtigt som de gamle riger ved floderne Eufkrat og Tigris; og lang lang tid før bronzealderen i Europa.

Ban Chiang-kulturen udfoldede sig - ifølge fund af gamle lerkrukker - fra 3.600 før Kr. til 200 år før Kr. Folket dyrkede ris, holdt husdyr og brugte meget avancerede teknikker til at udsmykke deres lerkrukker, så kineserne var bestemt ikke det eneste højt udviklede civilisation i Sydøstasien.

Et par århundreder før Kr forsvandt Ban Chiang-kulturen - uvist af hvilken grund. Omkring dette tidspunkt begyndte også den gensidige kulturpåvirkning med Indien at slå igennem, og der kom en ivrig handel specielt mellem Indien og Sydthailand.

Buddisme, hinduisme, indiske love og Sanskrit sejlede af søvejen til Thailand og gled ind - og blev samtidig tilpasset den lokale kultur. Det er en anden evne, som karakteriserer Thailand også i dag, nemlig det at kunne optage mange påvirkninger udefra og alligevel fastholde den nationale identitet og kultur.

Men selve begyndelsen til det vi kender som et samlet Thailand i dag kom først langt senere. De fleste eksperter hælder til forklaringen om, at de første "rigtige" thailændere er indvandret fra Yunnan-provinsen i Kina.

De første thai'er organiserede sig i fyrstedømmer, hvoraf nogle senere blev uafhængige. Det første var Sukhothai - der kan oversættes til "lykkens morgengry". Det varede i omkring hundrede år efter at to fyrstesønner besejrede khmererne ved Sukhothai i 1238. Derefter blev den tidligere indflydelse fra mon og khmer-kulturen gradvist svækket, og resterne af deres riger indlemmet i Thailand.

Sukhothai-perioden betegnes i dag som den thailandske guldalder - med en stærk, magtfuld og retfærdig patriark i spidsen; og veltilfredse borgere, der delte deres tro og beundring nogenlunde ligeligt mellem buddhisme og kongetro. Begge dele har lige siden ydet hver deres til at stå som de stabile grundpiller i samfundet.

Den thailandske udgave af buddhismen har altid været meget rummelig og givet plads til meget lokale islæt, og desuden til en pæn portion animisme med tro på og tilbedelse af det guddommelige i alt levende i naturen. Den form for buddhisme, som dyrkes i Thailand er - som mange andre steder i Sydøstasien - meget afslappet. Den kræver hverken fanatisme eller askese.

I Sukhothai-perioden udviklede civilisationen sig - med eget alfabet og skriftsprog, administration, arkitektur m.m. Der var fri handel og slaveri blev forbudt.

Denne guldalder blev afløst et nyt dynasti - Ayutthaya - og en anden kongeopfattelse, hvor herskerne blev forfremmet til en slags enevældige gudekonger. Man indførte de khmeriske hofritualer - hvor brahmaner afholdt gudstjeneste side om side med buddhistiske munke ved statsceremonierne, sådan som det stadig foregår i Bangkok i dag.

De hvide elefanter

Kong Trailok, der regerede fra 1448 til 1488, reformerede både administrationen og den sociale opbygning i landet på en måde, der holdt helt frem til det 19. århundrede. Også rangordenen i den kongelige familie blev fastlagt, ligesom adelstitler blev noget en person skulle gøre sig fortjent til og ikke kunne opnå blot gennem arv. Omkring provinserne blev der indført en mere central styring og et særligt hierarki vedrørende ejerskab til jord – med forskellige forpligtelser til såvel ejer som lejer/forpagter.

I det 16. århundrede indfandt europæerne sig i området. Ayutthaya og Burma bekrigede hinanden – elefanter var i øvrigt en afgørende del af slagene, og derfor har de mægtige dyr siden indgået i mange af landets nationale symboler. Specielt hvide elefanter var højt værdsat og gav gode varsler – så begrebet “hvide elefanter” har bestemt ikke samme odiøse skær som hos os. Men trods de hvide elefanter vandt Burma en af krigene, og i en kort periode måtte Ayutthaya fungere som vasalstat.

Med europæerne fik Ayutthayas havne en vigtig rolle som handels-knudepunkter mellem Asien og Europa. Hovedstaden blev af vesterlændinge beskrevet som “den smukkeste by i østen” med sine mange kanaler, templer og kongelige paladser.

Århundreder forløb med krige og konflikter skiftende med fred og fordragelighed. I en af de voldsomste krige i 1768 underlagde Burma sig den nordlige del af landet og udraderede hovedstaden Ayutthaya. Med den forsvandt næsten 400 års civilisation – religiøse skrifter, kultur og historiske arkiver. Samtlige templer blev brændt sammen med resten af byen. Guldstatuerne smeltet om, og der blev taget 90.000 fanger – herunder den kongelige familie.

En ung general, der senere blev til kong Taksin, erobrede området tilbage og flyttede at taktiske grunde straks hovedstaden til en lille fiskerlandsby længere nede af floden – Bangkok “landsbyen med de vilde olivenlunde”.

Diplomati og reformer

Et tredje stærkt dynasti steg på tronen med Rama den første i år 1782. Ud over at sikre kongerigets grænser gjorde han meget for at genoplive og genfinde kulturen.

Kong Mongkut, der regerede fra 1851 til 1868, indså at Siams kultur kun havde en chance overfor den efterhånden massive europæiske indflydelse, ved at tage det bedste fra den og samtidig bevare de gamle traditioner. Han studerede vestlig kultur og teknologi og moderniserede politi, militær og møntfod – 500 nye love kom til i hans tid.

Hans søn, kong Chulalongkorn, overtog efter sin far og regerede længere end nogen anden – indtil den nuværende konge Bhumibol slog rekorden i 1988 steg han ned fra gude-tronen. I Chulalongkorns 42 år ved magten, afskaffede gradvist hoveriarbejde, grundlagde skoler,

hospitaller.

Rama den femte udførte med succes et dygtigt diplomati i landets udenrigspolitik og undgik derved, at Siam som sine nabolande blev forvandlet til europæisk koloni. Også han holdt tætte kontakter til Europa – bl.a. via to store rejser – som begge bragte ham til København.

Hans mange reformer fik landet til at blomstre op. Moderniseringen fortsatte under hans søn, Vajiravudh – Rama den sjette. Den meget vestligt orienterede konge grundlagde det første universitet og skolerne blev for begge køn. Kongen dyrkede under pseudonym sin litterære åre og bidrog også på den måde til at fastholde og udbygge den nationale bevidsthed.

Under første verdenskrig holdt Siam sig neutralt; indtil slutningen hvor en mindre militærstyrke, som blev sendt til Frankrig i 1917, reddede landets ære hos de allierede og sikrede Siam en plads i Folkeforbundet.

Den hvide elefant på det thailandske flag blev her forvekslet med et husdyr, og det fik Rama den sjette til at ændre flaget til det nuværende med de røde, hvide og blå striber.

Et moderne militærdiktatur

Blandt Rama den sjettes mange dyder var ikke sparsommelighed, så reservefondene blev drænet i hans regeringstid. Hans bror, der afløste ham som regent i 1925, gjorde meget for at skære ned på udgifterne og gøre landets økonomi sund igen.

Også udenrigshandelen voksede. Derfor blev Siam i høj grad påvirket af den globale økonomiske krise i 1931 – specielt fordi kongen valgte at knytte den thailandske bath til det britiske pund i stedet for til guld. Det gik voldsomt ud over afregningen af den riseksport, der var det væsentligste fundament for den gode økonomi.

De økonomiske stramninger og beskæringer, der fulgte efter krisen, fik det til at ulme endnu mere hos en i forvejen mere utilfreds stand af veluddannede embedsmænd og officerer. Folk huskede samtidig kongens udtalelser tilbage i 1927, hvor han offentligt fastslog, at befolkningen endnu ikke var parat til, at man kunne indføre demokrati i landet.

24. juni 1932 sluttede det enevældige thailandske kongestyre med et militærkup, styret af Folkets Parti – hvis ledelse bestod af folk, der havde studeret i udlandet. Derefter har landet haft et konstitutionelt monarki som det danske. Men ligesom kongen erklærede det nye styre også, at befolkningen ikke var veluddannede og politisk ansvarlige nok til at regere selv! Derfor blev der reelt tale om et militærdiktatur. Kup og modkup – af såvel højredrejet som venstredrejet karakter afløste hinanden de kommende år, blandet med forsøg på demokrati.

Pibul- der var militærets mand - havde magten i 1939. Han ændrede landets navn til Thailand, forbød betel-tygning, og påbød at alle offentligt skulle bære hat og sko - ellers var der for eksempel ikke adgang til noget hospital.

Landets pro-amerikanske holdning betød, at Japan invaderede og besatte Thailand under 2. verdenskrig. Pibul overgav sig og landet - men det gjorde den thailandske ambassadør i USA ikke. Derfor erklærede Thailand officielt ikke USA krig, og slap derfor senere for at betale USA krigsskadeerstatning, men måtte dog af med et beløb til f.eks. Storbritannien.

En modstandsbevægelse i og udenfor landet startede deres kamp for Seri Thai - "Befri Thailand" som bevægelsen hed. Men ministerpræsidenten fastholdt et nært forhold til de japanske besættere. I Thailand voksede modstanden dog og i 1944 blev regeringen skiftet ud med en ny regering - denne gang domineret af civile, som vendte sig mod de japanske besættere.

Efterkrigstiden i Thailand var meget domineret af skræk for kommunisme; både internt i forhold til de mange medlemmer af den kommunistisk dominerede modstandsbevægelse og eksternt fra den voksende kommunisme i nabolandene. Så Thailand allierede sig med USA, og fik derfor også støtte f.eks. til opbygning af landets infrastruktur, til at bekæmpe guerillabevægelsen og til opbygge militæret.

Kup og modkup

I 1946 besteg den nuværende kong Bhumibol tronen, men han fortsatte sine studier i Schweiz; prins Rangsit af Chainat, der var vicekonge, regerede i hans sted frem til sin død i 1951.

Ved et ublodigt militærkup kom en gruppe yngre, ikke så vestligt orienterede officerer til magten i 1947.

Både middel- og overklassen opfattede i disse år den gryende kommunisme i nabolandene som en trussel, som var vigtigere at dæmme op for end at tage magten fra militæret.

I 1955 forsøgte man sig igen med demokrati, men to år senere blev der atter erklæret undtagelsestilstand. Ved dette kup kom tre stærke mænd til magten - marskal Sarit Thanarat, feltmarskal Thanom Kittikachorn og general Praphat Charusathiara, - der regerede nærmest som en militærjunta. Triumviratet kom til at kontrollere landets politik frem til starten af 1970'erne. Militærledelsen har altid taget meget aktivt del i den fortsatte udvikling af landet - specielt indenfor erhvervsliv og økonomi. Også i dag sidder militærfolk på mange af de betydningsfulde poster i erhvervsliv og i den finansielle verden.

I 1968 bekendtgjorde kongen en ny forfatning og general Thanom blev valgt ved almindeligt flertal. Men intern uenighed i landets ledelse og generel indre uro førte alligevel til opløsning af parlamentet i 1971 og militær undtagelsestilstand. Krisen blev tilspidset op mod

oktober 1973, hvor studenterledere krævede parlamentarisk demokrati. Det førte til sammenstød mellem hæren og studenter – især fra Thammasart-universitetet og det betød 69 døde og 800 sårede.

General Thanom flygtede og kongen indsatte en midlertidig regering – med rektoren fra Thammasart-universitetet som ministerpræsident. Thailand havde derefter nærmest demokratiske forhold frem til 1976. I oktober det år vendte Thanom tilbage – iført munkedragt og officielt for at besøge sin syge far.

De studerende protesterede kraftigt over, at han fik lov at komme ind i landet igen. Protesterne førte til nye sammenstød, hvor 50 studerende blev brutalt nedslagtet. Hæren tog magten og indsatte andre generaler, der sad på magten de næste femten år. Thanom fik lov at blive i landet, men fik al sin ejendom konfiskeret.

Kong Bhumibol har som konstitutionel monark holdt sig neutral i de mange forskellige krisesituationer, og kupmagerne har altid erklæret sig loyale mod kongen. Et par gange – i 1981 og i 1992 – har kongen dog grebet ind overfor militærregeringerne for at redde landet fra ragnarok.

I maj 1992 samledes Bangkoks befolkning i et oprør, der krævede mange dødsopfre og sårede. Kongen greb ind og afsatte regeringschef Suchinda. Året efter blev Chuan Leekapi, der er leder af Det Demokratiske Parti, valgt til at sidde i spidsen for en meget erhvervsvenlig koalitionsregning.

Gradvist særligt i forbindelse med den nye forfatning fra 1997 breder nye demokratiske toner sig i det gamle kongedømme. Det næste par år vil vise om landet magter reelt at om dirigere meget store dele af det gamle centralistiske styre i en decentral retning

Thailand og Danmark

Når man sammenligner Thailand og Danmark er forskellene tydelige nok; men der er også paralleller:

Begge lande er gamle kongedømmer – nogenlunde lige gamle. De har begge bevaret deres selvstændighed og uafhængighed op gennem historien. Med statsmænd med sans for det internationale diplomati har de begge manøvreret sig gennem krige og besættelser. Sidst men ikke mindst har begge lande haft og har fremsynede kongefamilier; regentpar der forstår den vanskelige balancegang mellem på den ene side at være et beundret og nationalt samlingssymbol og på den anden side regenter i et moderne demokrati – med evne til samtidigt at bevare deres egne personligheder.

Historisk rækker berøringsfladerne mellem de to lande tilbage til 1621, hvor det første danske skib lagde til ved Siam. Men først op i 1800-tallet kom der for alvor gang i handelen.

Den første betydningsfulde dansker var kaptajn Frederik Købke, der i 1868 blev den første danske konsul i Bangkok. Mange andre danskere arbejdede i Thailand de næste årtier, men tre navne springer særligt

frem.

Den første var Admiral Richelieu som blev kong Chulangkorns fortrolige rådgiver, og som opbyggede den thailandske flåde og arbejdede der fra 1876 til 1902.

Samtidig begyndte en anden betydningsfuld dansker H. N. Andersen sit alsidige arbejde, som førte til dannelsen af Ø. K. der begyndte sine aktiviteter i Thailand 1897. Richelieu fik også en andel i virksomheden. Livsnerven i firmaet var skibsfart, med den hovedtanke, at virksomheden selv skulle producere sin fragt. Så meget hurtigt blev Ø.K. også et industriforetagende med produktion af og handel med bl.a. tømmer, cement og gummi.

Richelieu fik for Ø. K. koncession på at starte et sporvognselskab, og ingeniør Aage Westenholtz blev ansat som næstkommanderende. I 1898 blev sporvognsselskabet udvidet til også at omfatte et elektricitetsværk. Og senere gik Aage Westenholtz ind i både plantagedrift og jernbaneanlæg.

I 1886 overtog han det første hotel i Bangkok, hotel Oriental, som stadig i dag – med en ny og højere fløj på – er et af byens mest prestigefyldte steder at bo. I den gamle fløj – som iøvrigt ligger lige ved siden af Ø.K.s tidligere hovedbygning kan man stadig drikke “five-o’clock-tea” og se de mange meget gamle fotos, bl.a. af den thailandske kongefamilie.

Også på det videnskabelige område har der været et stort thailandsk-dansk samarbejde i over 150 år, specielt på det botaniske område. Den tidligere danske ambassadør i Bangkok – Gunnar Seidenfaden er internationalt anerkendt ekspert i thailandske orkideer. Botanikeren Kai Larsen har også i høj grad været med til at udforske den rige thailandske flora.

Det historiske tilbageblik slutter derfor meget passende i den nutidige botanik med det danske regentpars statsbesøg i anden uge af februar 2001. Besøget inkluderer nemlig Dronning Sirikits Botaniske Have ved Chiang Mai i Nordthailand, hvor man skal høre om et Danced-projekt, der foregår her – og som drejer sig om at hjælpe en bedre forvaltning af den thailandske biodiversitet på vej.

Geografi og klima:

Thailand er med sine 511.000 kvadratkilometer på størrelse med Frankrig og tolv gange så stort som Danmark. Befolkningstætheden er 118,6 person per kvadratkilometer – cirka det samme som herhjemme. Landet er beriget med høje skovklædte bjerge specielt mod nord og jungleområder med et rigt dyre – og planteliv. Med til landets indbydende geografi hører også kystområder – med mangrove og idylliske småøer strøet ud i havet. Skovarealet skrumper dog – specielt i lavlandet er der ikke meget tilbage. Ifølge de officielle statistikker er 25 procent af landet stadig dækket af skov.

Klima: Thailand har tropisk klima med tre årstider: Den varmeste periode ligger i marts til juni. Monsun-perioden indfinder sig fra juli til november, mens det der kaldes den kolde periode hersker mellem december og februar – og her foretrækker de fleste turister at besøge landet. Både temperatur og nedbør veksler dog meget alt efter hvilket område i Thailand, det drejer sig om. Temperaturerne ligger mellem 19 og 39 grader – i de nordlige bjergegne kan temperaturen om vinteren dog komme ned omkring frysepunktet. Nedbøren varierer mellem 1000 og 3000 millimeter årligt. Mest regn falder der i nordvest og i den sydlige del af landet – særligt i monsunperioden; mens den nordøstlige del ofte er plaget af tørke – al nedbøren falder her fra maj til september.

Befolkning:

Der lever cirka 62 millioner mennesker i Thailand, der regnes for at være det mest homogene samfund i Sydasien. 95 procent taler thai og er buddhister. Selv om der er et mindretal af kinesere, er de optaget og integreret i samfundet. Større problemer har der været med stammefolk i Nordthailand og muslimske malayer nede mod grænsen til Malaysia.

Sociale forhold:

Gennemsnitslevealderen er 72 år for kvinder og knap 66 år for mænd. Befolkningen vokser med 0,8 procent årligt. At befolkningstilvæksten er så lav i dag – sammenlignet med andre asiatiske lande, hvor den ofte ligger omkring 3 procent årligt – skyldes i meget høj grad kampagner som "Mr. Kondom" alias Mechai Viravaidya har foretaget siden 1974. De drejer sig om at bruge prævention og sterilisation. Han har formået at ramme den muntre thailandske tone og alligevel komme igennem med det vigtige budskab.

Også på andre områder er det gået fremad: Mens børnedødeligheden var på 74 ud af 1000 levendefødte børn tilbage i 1970, er den faldet til 30 i dag .

Erhverv:

De mest betydningsfulde erhverv er landbrug, industri og turisme. Nogle af de vigtigste eksportvarer er tekstiler og beklædning, elektronik, rejer, sko, gummi og sukker. Thailand producerer også store mængder ris – til eget forbrug og har nu også brug for at importere. Japan modtager omkring 30 procent af den thailandske eksport, men også USA er et meget vigtigt eksportmål. Ifølge tal, der er et par år gamle, er 64 procent af befolkningen beskæftiget indenfor landbrug, 14 procent indenfor industri og 22 procent indenfor service-erhvervene.

Økonomi:

Landets bruttonationalprodukt var i 1999 på 123,9 milliarder dollars.

Det svarer med en kurs på 8,5 til 1.053 milliarder kroner. Til sammenligning er det danske bruttonationalprodukt på 1.447 milliarder kroner

Administrativ opbygning:

Thailands nye forfatning fra 1997 er i høj grad en grundlov for decentralisering af Thailands statsforvaltning. Folkevalgte råd på lokalt og provinsniveau vil fremover have ansvaret for offentlige serviceydelser og vil over det kommende årti gradvist overtage en række forvaltningsområder der i dag ligger hos centraladministrationen og dennes lokale kontorer. Der er således lagt op til en radikal omstrukturering hvor den traditionelt meget stærke centraladministration både afgiver beføjelser, personale og penge til forvaltningenheder der står direkte til ansvar overfor lokalbefolkningen. Under den nye forfatning er borgerinddragelse, korruptionsbekæmpelse og offentlighed i forvaltningen sat i system på en helt ny måde.

Den nye grundlov vil således få den administrative opbygning i Thailand til på mange måder at svare til den vi har i Danmark: På amtsniveau har vi i Thailand 76 provinser og på kommuneniveau over 1000 bykommuner – kaldet tessapan – og mere end 6.000 landkommuner – tambon.

90'ernes Thailand

Når man ser tilbage på 90'ernes Thailand, kan man konstatere at miljøsamarbejdet mellem Thailand og Danmark udviklede sig i en meget bevæget periode i Thailands senere historie. Perioden startede med en korrupt regering – endnu et – militær kup og en folkelig opstand.

Midt i perioden var både regering og administration udsat for voldsomt pres, dels indefra i form af en voksende demokrati bevægelse, der krævede øget folkelig indflydelse, dels udefra i form af globaliseringens økonomiske konsekvenser.

Ikke desto mindre gennemførte regeringen i perioden en lang række epokegørende reformer og lovgivninger, bl.a. en slagkraftig miljølov – i den forbindelse blev det thailandske miljøministerium etableret.

Og midt i det økonomiske sammenbrud blev der i 1997 vedtaget en ny grundlov, som radikalt ændrede de hidtidige spilleregler. I den nye grundlov blev der lagt vægt på god regeringsførelse, åbenhed, ansvarlighed og folkelig deltagelse.

Det er en kendt sag, at Thai politik kører efter helt andre spilleregler end den danske, og at korrupsion og manglende finansiel styring tidligere har været en stor byrde for landets udvikling.

Her efter årtusindskiftet er dette stadig tilfældet, men nu er betingelserne for en bedring klart til stede.

Et vendepunkt

Denne udvikling blev startet i slutningen af firserne under en af Thailands mere berygtede regeringer. Her blev kimen lagt til Thailands senere økonomiske sammenbrud - men også til en mere miljøvigtig udvikling og til den nye grundlov.

Det skete i et kompliceret samspil af engagerede regeringsfolk, kompetente akademikere og en korrupt, men karismatisk premierminister - Chatichai Choonhavan. Miljøsagen kom på dagsordenen - i første omgang baseret på den eksisterende, men meget svage miljølov fra 1975.

Årsagen var naturligvis, at den voldsomme økonomiske udvikling havde vist sig at medføre meget store miljøomkostninger i form af vandforurening, jorderosion, udpint landbrugsjord, skovrydning m.m.

Et totalt fældningsforbud fra 1989, havde ganske vist begrænset skovtabet, men da var over halvdelen af Thailands skovareal allerede fældet. Og luft- og vandforureningen i de store by- og industriområder var på vej mod helt uacceptable højder - med alvorlige sundhedsmæssige konsekvenser.

Ny miljøadministration

Sidst i firserne blev nedsat komiteer og udarbejdet forslag til ændringer i lovgivning og administration, men arbejdet blev - i alt fald midlertidigt - afbrudt, da militæret 1991 tog magten ved et kup og indsatte en civil regering.

Det er skæbnens ironi, at denne militærindsatte regering - ledet af Anand Panyarachun - af mange anses for en af de bedste, Thailand har haft i nyere tid. Efter et nyt og demokratisk valg i 1992 blev lederen af militærkuppet udpeget til premierminister, men denne regerings levetid blev kort. En folkelig opstand - bistået af oppositions politikere - forlangte regeringens afgang, og der opstod en blodig konfrontation mellem demonstranter og politi og militær i Bangkok.

Efter opstanden blev der nedsat en midlertidig civil regering, igen ledet af Anand. Sammenlagt gennemførte Anand's regeringer en lang række love, herunder den nye miljølov i 1992 og etableringen af en styrket miljøadministration under Ministeriet for videnskab, teknologi og miljø.

Denne miljøadministration bestod både af en planlægningsenhed, en miljøstyrelse og en energistyrelse. Dertil kom en afdeling, der særlig skulle tage sig af oplysningaktiviteter for at fremme forståelsen for miljøet i befolkningen.

Både miljø og energiadministrationen fik vidtgående beføjelser til at

en lang række nye tiltag – bl.a. ved at fungere som sekretariat for det nationale miljøråd, der ledes af premierministeren. Miljørådet har indflydelse på både bymiljø og naturressourceområdet.

Energiadministrationen fik også rådighed over betydelige midler i form af en nyoprettet miljøfond – men derimod ikke over andre ministeriers budgetter og handlingsplaner. Og ansvaret for i praksis at gennemføre reglerne omkring forvaltningen af naturressourcer i Thailand blev fortsat liggende i Landbrugsministeriet.

Tilsvarende blev ansvaret for at gennemføre de nødvendige regler i forhold til bymiljøet også liggende i Indenrigsministeriet og i Bangkoks magistratsforvaltning.

Begrænset miljøbevidsthed

Hverken Landbrugsministeriet, Indenrigsministeriet eller Bangkoks magistratsforvaltning blev særligt påvirkede af miljøreformerne under Anand regeringens i 1992.

Landbrugsministeriet var stærkt produktionsorienteret, da Thailand som en af verdens største landbrugseksportører hovedsagelig så på landbruget – og skovbruget – som en pengemaskine.

Tilsvarende var Indenrigsministeriet mere interesseret i infrastruktur, der kunne bidrage til mere økonomisk vækst, end til at forbedre miljøet i storbyen. Så der var en relativt begrænset miljøbevidsthed i begge ministerier i begyndelsen af 90'erne.

I det hele taget var der ikke meget viden om – og holdning til – det internationale miljøarbejde på det tidspunkt. Da Thailand skulle beslutte, hvem der skulle repræsentere landet ved en international klimakonference i midten af 90'erne fortæller en anekdote at da klima jo bl.a. har noget med de øvre luftlag at gøre var det nok på passende at sende en jagerpilot til konferencen.

Meget er sket siden da, men først i slutningen af 90'erne er miljøbevidstheden blevet markant bedre. Inden da lagde den strygende økonomiske udvikling i Sydøstasiens tigerøkonomier ikke op til nogen form for bekymring hos de fleste i landets administrative elite: Det gik jo forbløffende godt, med over 300 nye biler på gaden i Bangkok hver eneste dag, og nyt hotel og kontorbyggeri alle vegne.

Sociale græsrodder

Ser man på miljøbevidstheden i de folkelige bevægelser i begyndelsen af 90'erne var den også ret begrænset udenfor snævre, ret akademiske kredse. Thailand havde ganske vist en betydelig og meget aktiv NGO-sektor i firserne, men dens hovedsigte var det sociale område.

Fattigdommen i landområderne krævede en indsats, som myndighederne ikke kunne levere, og udenlandske donorer var derfor særdeles villige til at kanalisere udviklingsmidler gennem NGO sektoren.

Et berømt eksempel er organisationen PDA, der blev et internationalt forbillede for familieplanlægning med "Mr. Kondom" i spidsen. Men

samtidig med at Thailand blev rigere og rigere, forsvandt de traditionelle donorer, der støttede sociale udviklingsprojekter; og da staten ikke havde de samme muligheder for at give støtte, fik NGO'erne dårligere økonomiske betingelser. Man havde en kompetent stab og den nødvendige struktur, men ingen ville længere betale for det græsrodderne kunne levere.

Det var i denne situation Danced startede sine første forhandlinger i Bangkok i februar 1994.

Det var et nyt og meget svagt miljøministerium, hvor specielt miljøstyrelsen i løbet af et års tid var vokset fra næsten ingenting til 400 medarbejdere, hvoraf de fleste havde meget begrænset erfaring.

Desuden et landbrugsministerium, hvor betragtninger om bæredygtig naturforvaltning hovedsagelig var begrænset til at jage de lokale folk ud af naturparkerne.

Og et indenrigsministerium, der reelt havde meget store midler til rådighed, men som alligevel var mest interesseret i at Danmark bare sendte f.eks. nogle skraldebiler – sådan som man var vant til med udenlandske donorer. Og hvor de folkelige bevægelser primært tog miljø sagen op, fordi de – helt korrekt – så, at her var der størst mulighed for at skaffe finansiering til arbejdet i deres organisationer.

Situationen 1994 – 2000

Hvis man ser på udviklingen i Thailand i perioden for de to første Danced programmer er der to ting, der springer i øjnene.

For det første det økonomiske sammenbrud. I bagklogskabens klare lys er alle økonomer enige om hvad der gik galt, men ikke desto mindre kom det som et chok, da økonomien begyndte at brænde sammen i midten af 90'erne. Næsten ubegrænset adgang til billige internationale lån, sammenholdt med en fastkurs politik i forhold til dollars medførte et uhæmmet investerings orgie, som ikke havde reelt hold i virkeligheden.

Den økonomiske boble voksede og voksede og sprang endelig i 1997 med en halvering af værdien af den thailandske baht – og med sammenbrud af en lang række banker og finansieringsinstitutter. Det er anslået, at regeringens forsøg på at redde finanssektoren – bl.a. ved at låne penge til finansieringsinstituttet så de ikke krakkede – kostede de Thailandske skatteborgere omkring 90 milliarder kroner. Og det forgæves forsvar for bahten kostede nationalbanken 80 milliarder kroner. Sammenlagt svarer det omtrent til det årlige statsbudget.

De negative økonomiske og sociale følger af sammenbruddet vil ikke være overvundet i lang tid fremover, men i det mindste er der nu opstået en mere realistisk fornemmelse for, hvad der er sund økonomi og en bæredygtig udvikling.

En anden og utvivlsomt mere vidtrækkende udvikling er sat i gang med vedtagelsen af en ny grundlov i 1997. Denne grundlov styrker klart de demokratiske kræfter i Thailand ved at indeholde en decentralisering

og en slags kommunal reform, som kan minde om den danske reform i 70'erne. Reformen indebærer både decentralisering og øget inddragelse af borgerne – noget af en udfordring for så centralistisk et styre som Thailand traditionelt altid har haft og stadig har.

Øget lokal indflydelse

Betydelige midler, der hidtil har været under central kontrol, bliver i de kommende år overført til kommunerne; til Tambon'erne, også ofte forkortet til TAO'erne, som er kommunerne på landet og tessa, – som er de store bykommuner. Den centrale magt begrænses, og hele den administrative apparat er nu under reorganisering for at leve op til grundlovens nye krav.

Denne reform proces vil især påvirke de gamle magtfulde centralministerier som Indenrigsministeriet og Landbrugsministeriet. Hvor de tidligere havde enorm magt gennem deres kontrol af statsbudgettet, vil magten nu gradvis blive flyttet til kommunerne, og helt nye spilleregler må aftales og skal fungere.

Planen er, at den andel af statsbudgettet der forvaltes centralt vil stige fra 9 procent, til 20 procent i år 2001 for at nå op på 35 procent frem mod år 2006.

Samtidig indeholder den nye grundlov vidtgående regler om større åbenhed og ansvarlighed i et forsøg på at begrænse korrupsionen både i det politiske og det administrative system.

Konsekvenserne kan man så småt mærke allerede; i form af en mere effektiv indsats, med undersøgelser og sagsanlæg, der tidligere ville have været utænkelige. Dette kædet sammen med en meget fri og åbenmundet presse gør Thailands reformproces til et af Sydøstasiens mest dristige demokratiske forsøg. Strategien om mere lokalt demokrati cementeres også i både den nuværende 8. udviklingsplan og i den ny og 9. udviklingsplan der klart prioriterer decentralisering og folkelig deltagelse.

Flere konflikter

Også på den folkelige front er der sket en betydelig udvikling i de syv år, Danced programmerne har været. På naturressource området er der sket en kraftig mobilisering af de fattige befolkningsgrupper på landet. Miljøkonflikter om adgang til skovområder, bygning af dæmninger, osv. bliver nu bragt på dagsordenen foran regeringsbygningen af bønderne selv gennem de organisationer, der er dannet.

Et eksempel er "Assembly of the Poor", der i 1992 fik titusinder af fattige fra landområderne til at vandre til Bangkok og slå lejr foran regeringsbygningen i månedsvis for kræve mere i kompensation for at være jaget ud af deres skov, der blev inddraget som beskyttet fredsskov. Et andet eksempel er kystfiskerne i Sydthailand, der blokerede en havn i protest mod de store kommercielle fiskeres

overfiskning.

Men mobiliseringen har også medført en stigende politisering af NGO bevægelsen. Det gør det undertiden vanskeligt i dag at have et godt og konstruktivt samarbejde mellem myndigheder og NGO'er.

I denne omstillingsproces har Danced, og måden der arbejdes på under den danske miljøbistand gennem programkomiteer, projekter m.m., haft stor betydning for at hjælpe NGO'er og myndigheder med at nå i dialog med hinanden.

Indenfor byområdet har den thailandske miljøstyrelse - fået sin organisation til at fungere og er i færd med at sætte massivt ind på en række områder f.eks. med etablering af renseanlæg, affaldsbehandling, m.m.

I Bangkok har miljøsektoren vundet kraftigt frem, efter at en guvernør blev valgt i 1996 på en klar miljøvenlig politik - og en nyvalgt guvernør i år 2000 kan forventes at fortsætte denne linje.

Selv om det er svært at mærke når man står i Bangkoks inferno, så er der sket store fremskridt i storbyens miljøsituation, f.eks er der langt mindre bly i luften og affaldsindsamlingen fungerer langt bedre.

På energiområdet er der også sket meget - både med den thailandske holdning og den danske miljøbistand på området.

Belastende energi

Da Danced startede i Thailand var situationen den at der var mangel på energi specielt el. Der var bygget de dæmninger og kraftværker man kunne. Desuden var de folkelige protester - i landet og nabolandene - overfor dæmninger, blevet større og større.

Behovet for energi bliver hovedsagelig dækket via import af olie og kul, og er altså voldsomt belastende for betalingsbalancen. Specielt i forbindelse med den svære økonomiske krise i 90'erne gik det op for thai'erne, at der ud over en miljømæssig gevinst også kunne være sund økonomi i at arbejde hen mod mere vedvarende energi - gennem selvforsyning og besparelser. Energiproduktion fra biomasse er det interessante i thailandsk sammenhæng.

Allerede i 1992 vedtog man en lov med en ny fond - der skulle opsamle pengene fra den miljøskat, der blev indført på benzin.

I forhold til f.eks. de danske benzinafgifter er den thailandske meget lav, men samlet set er der tale om store beløb. De efterhånden mange milliarder i denne fond skal bruges til at fremme større bæredygtighed på energiområdet f.eks. gennem energispare-kampagner. Et Danced-projekt vil sikre, at danske erfaringer bliver nyttiggjort i den sammenhæng.

I 1996 gik 6 procent af den danske miljøbistand til Thailand til energiområdet - målet blev sat til 20 procent i år 2000, og det er nu opnået.

Så den danske bistand har udviklet sig og fulgt med i den retning som landet selv har bevæget sig. Flere og flere projekter omkring

opbygning af kapacitet, der understøtter mere folkelig deltagelse; og nu desuden energiprojekter efter dansk forbillede. Specielt strukturering af energibesparelser – og information – er her et dansk styrkefelt.

Miljøsamarbejdet mellem Thailand og Danmark

Den thailandske økonomi var i voldsom vækst, da Danmark og Thailand indledte miljøsamarbejdet i 1994. Bruttonationalproduktet havde netop overskredet Verdensbankens grænse for at landet kunne modtage almindelig udviklingsbistand, og Danida var derfor ved at nedtrappe den bistand, der havde været ydet til Thailand gennem mange år.

For thailerne var samarbejde med danskere derfor ikke noget nyt, men formen for samarbejdet ændrede karakter med skiftet fra udviklings- til miljøbistand. Den danske del blev fortsat givet som gave, men kravene til de thailandske parters egen medvirken blev skærpet. Bl.a. skulle omkostningerne til opbygning og drift af administration og infrastruktur som hovedregel betales af landet selv. Selv om konceptet var nyt, viste der sig hurtigt forståelse hos både myndigheder og organisationer for de retningslinier som det danske Folketing havde lagt for miljøbistanden til de mere velstillede udviklingslande. Allerede det første år blev der aftalt projekter for omkring 100 millioner kroner.

Afvejning og blåstempling

Til at koordinere indsatsen blev fra starten nedsat en fælles programkomite med en repræsentant for premierministerens kontor for bordenden. Komiteen, som også tæller repræsentanter for Danced og for de relevante fagministerier, har siden været ansvarlig for sammensætningen af de årlige programmer.

Komiteen har flere funktioner, og heraf er navnlig to afgørende for resultaterne af indsatsen.

For det første bidrager den til at afklare, hvor behovene for en indsats er størst og hvor dansk assistance kan gøre mest gavn. Det er let at sige, at indsatsen skal være behovstyret, men langt vanskeligere at afgøre behovene i et stort og komplekst samfund som det thailandske. Derfor har det været af stor betydning at have et forum, hvor der har kunnet ske en afvejning af de forskellige interesser, og hvor man også har været indstillet på at lytte til

holdningerne blandt græsrodsorganisationerne.

For det andet har komiteen bidraget til at blåstemple samarbejdet og dermed gjort det lettere at planlægge de konkrete projekter. Det forhold at premierministerens kontor er direkte involveret betyder, at der længere nede i systemet på forhånd er accept af samarbejdet som sådan. Dette er særlig vigtigt fordi projekterne tit griber ind i den overordnede prioritering af ressourcerne og derfor ofte kræver, at der afsættes ekstra mandskab og penge til det pågældende område.

Det tredje landeprogram

Det årlige program med de tilhørende projekter sammensættes med udgangspunkt i landeprogrammet, der gælder for en 4-5-årig periode. Det første landeprogram løb fra 1994 til 1997, det nuværende udløber med udgangen af 2001 og et tredje for årene 2002-2006 er ved at blive forberedt.

Det enkelte landeprogram reflekterer den thailandske miljømæssige og politiske situation og de danske politiske ønsker og erfaringer med miljøbistanden.

I den første programperiode var den store udfordring at sikre det lokale ejerskab til projekterne. Som nævnt var konceptet nyt, og projektplanlægningen skete i begyndelsen i et så hurtigt tempo, der gjorde det vanskeligt at forankre aktiviteterne i de thailandske institutioner. Fokus kom derfor hurtigt til at ligge på en mere systematisk inddragelse af alle berørte parter i projekttilrettelæggelsen. De centrale myndigheder, herunder særligt Miljøministeriet og Landbrugsministeriet - som også har ansvar for skov, fiskeri og biodiversitet - var de dominerende samarbejdsparter.

Programperioden 1998-2001 har været præget af Folketingets ønske om yderligere at inddrage civilsamfundet og en større satsning på projekter til fremme af vedvarende energi og energieffektivisering. NGOerne har således i de senere år modtaget ca. 30% af projektbevillingerne, og energiområdet er vokset til at dække andre 20%. Fra thailandsk side har man desuden ønsket bæredygtigt landbrug som del af programmet.

Udformningen af det kommende landeprogram vil ske i lyset af Thailands nye grundlov fra 1997, som fremhæver decentralisering og øget borgerinddragelse i bl.a. miljøforvaltningen. Derudover vil det blive et tema at sammenkæde miljøbistanden med Thailands efterlevelse af internationale konventioner. Et område hvor der er god sammenhæng mellem de thailandske behov og Folketingets ønsker for miljøbistanden. Nedenstående diagram angiver det samlede beløb, som Danmark har bevilget gennem DANCED til projekter i Thailand i perioden 1994-1999, fordelt på projektmodtagere og indsatsområder.

Projektmodtagere

Indsatsområder

Mange aktører

Danmark har i de forløbne 7 år anvendt ca. 750 millioner kroner i miljøsamarbejdet med Thailand. Stort set alle dele af det thailandske samfund har direkte eller indirekte været berørt af projekterne. På tilsvarende måde har eksperter fra stadigt bredere dele af det danske samfund medvirket. Samarbejdet med den offentlige sektor i Thailand har været udgangspunktet, men i stigende grad er miljøorganisationer, universiteter, forskningsinstitutioner, fagforeninger og private virksomheder inddraget. På den måde bliver der skabt netværk af mange typer af eksperter fra de to lande, og det er med til også på længere sigt at sikre, at der bliver gjort noget ved miljøproblemerne.

Indsatsen er sket indenfor en række hovedområder, hvor problemerne er store og behovene for at gøre noget akutte. I det følgende er indsatsområderne kort skitseret og i det næste kapitel kan man stifte bekendtskab med nogle af projekterne indenfor hvert område.

Forvaltning af byer og industri

Af Thailands samlede befolkning på godt 60 mill. indbyggere skønnes ca. 1/3 at bo i byerne, og byboerne bidrager med ca. 80% af landets bruttonationalprodukt. Der er store miljøproblemer i byområderne i Thailand. Det skyldes den voldsomme industrialisering og urbanisering gennem de seneste 25-30 år i kombination med en manglende offentlig opmærksomhed om grundlæggende infrastruktur som vandforsyning, spildevandsbehandling, affaldsbehandling og energiforsyning.

Danceds samarbejde på byområdet omfatter først og fremmest integration af miljøaspektet i planlægning og forvaltning både lokalt, på distriktsniveau, på provinsniveau og på centralt niveau. I tråd med den thailandske regerings ønsker om at decentralisere miljøforvaltningen har Danceds samarbejdet med Indenrigsministeriet om nye modeller for byplanlægning på kommunalt niveau, med udgangspunkt i erfaringerne fra Danmark. Også Bangkoks bystyre får rådgivning om miljøplanlægning og affaldshåndtering, og der samarbejdes direkte med NGOer om forbedring af miljøforholdene i slumområder i en række større byer i Thailand.

På spildevandsområdet har Danceds støtte taget udgangspunkt i

problemerne i industriområdet Samut Prakarn syd for Bangkok. Her har Danced hjulpet med de såkaldt "bløde" komponenter i forbindelse med etableringen af et stort spildevandsanlæg. Det er bl.a. støtte til udvikling af systemer for brugerbetaling, overvågning af spildevandskvalitet, oplysningsarbejde og udlicitering og projektstyring. Endvidere samarbejder Danced med Industriministeriet om at udvikle og gennemføre en renere teknologi-politik i den thailandske industri.

Forståelsen for miljøet hos Thailands børn og unge er vigtig, fordi de i fremtiden kommer til at sidde med ansvaret for landets miljøforhold. Danced støtter derfor en række projekter, som er rettet mod denne målgruppe. "Thai worldview Foundation" er en lille organisation, som producerer radio- og tv-programmer. Samarbejdet med dem skal styrke miljøinformationen til unge gennem de elektroniske medier. Andre projekter med NGO'erne "Population and Community Development Association" og "Green World Foundation" skal integrere miljøtemaet i undervisningen på de thailandske skoler.

Bæredygtig energi

Thailands energiforbrug er over de seneste 10 år steget med gennemsnitligt 10% om året. Dette kraftigt stigende energiforbrug i industrien og husholdningerne skyldes ikke mindst, at der sker et stort spild i både energiproduktionen og forbruget. Dertil kommer, at mange energianlæg mangler renseforanstaltninger, og derfor bidrager til en voldsom luftforurening.

Thailands parlament vedtog i 1992 energispareloven "Energy Conservation Promotion Act", som omfatter både obligatoriske og frivillige spareforanstaltninger i industrien. Men til trods for, at loven giver mulighed for støtte fra regeringens "energisparefond", betyder bl.a. manglen på kvalificeret arbejdskraft og viden om mulighederne for mere effektiv energiudnyttelse, at dette initiativ kun har meget begrænset effekt.

Danced bidrager til at styrke den thailandske regerings viden om mulighederne for udnyttelse af vedvarende energi og effektivisering af energiudnyttelsen. Det sker bl.a. på grundlag af de danske erfaringer fra brug af afgifts- og tilskudssystemer. Desuden støtter Danced et thailandsk-dansk NGO-samarbejde som bl.a. omfatter informationskampagner og demonstrationsprojekter. Det skal reducere energiforbruget, især hos den fattigste del af befolkningen.

Forvaltning af land, skove og biologisk mangfoldighed

Thailands hastige økonomiske og sociale udvikling gennem de seneste 20-30 år er i stor udstrækning sket på bekostning af en fornuftig udnyttelse af landets naturressourcer. Landet råder over unikke naturressourcer, med bl.a. nogle af verdens få tilbageværende uberørte regnskovsområder. Imidlertid er Thailands skovareal i perioden fra

1961 til 1985 reduceret fra 53% til 28% af landets samlede areal, og de seneste officielle opgørelser fra 1997 fortæller om en yderligere reduktion til 25%, det reelle tal er sandsynligvis endnu lavere. De væsentligste årsager til afskovningen har været ukontrolleret tømmerhugst samt omlægning af skov til intensiv landbrugsproduktion.

Skovhugsten med den efterfølgende jorderosion og skiftende oversvømmelser og tørke har skabt et voldsomt pres på lokalsamfundene i de store fattige områder i Nord- og Nordøstthailand. Ofte befinder de lokale befolkninger sig i "en ond cirkel", hvor de tvinges til overudnyttelse af de naturressourcer, som samtidigt udgør grundlaget for deres eksistens på længere sigt. Situationen for lokalsamfundene er meget kompliceret, bl.a. fordi de lovgivningsmæssige forhold om brugsretten til jorden ofte er uklar.

Danced samarbejder derfor med Thailand gennem direkte rådgivningsstøtte til de ansvarlige ministerier, og gennem projekter, som understøtter en bæredygtig levevis for lokalsamfundene. På den måde bliver der skabt et langsigtet grundlag for beskyttelsen af naturressourcerne.

Gennem tre projekter i Nan og Mae Chaem i Nordthailand og Huai Kha Khaeng i Nordvestthailand har Danced i samarbejde med NGOer og Landbrugsministeriet søgt at skabe grundlag for lokal naturressourceforvaltning gennem udvikling af nye samarbejdsformer mellem lokale befolkningsgrupper og de lokale regeringsinstitutioner. Der er bl.a. udarbejdet planer for arealanvendelsen, introduceret bæredygtige land- og skovbrugsmetoder, udviklet alternative indkomstkilder og forebyggende skovbrandsforanstaltninger.

I Thailand har et stigende antal folkelige organisationer igennem de senere år sat øget fokus på nødvendigheden af en større demokratisering og folkelig deltagelse i landets naturressourceforvaltning. Danced samarbejder med en række af disse NGOer om at gennemføre projekter i både Nord-, Nordøst- og Sydthailand. Projekterne samarbejder med både landmænd, skovbrugere og fiskere.

Bæredygtigt landbrug

Thailands vækst fra midten af 70'erne til midten af 90'erne er ikke mindst sket i kraft af en voldsom intensivering af landbrugsproduktionen, som både har haft alvorlige konsekvenser for levevilkårene for småbønderne og for landets naturressourcer. Danced giver rådgivningsstøtte til Landbrugsministeriet med henblik på at fremme bæredygtige landbrugsmetoder hos småbønder. Dette sker gennem opbygning af kapacitet hos offentlige myndigheder, NGO'er og bøndernes organisationer. Et andet projekt skal formindske anvendelsen af sprøjtegifte og kunstgødning i produktionen af frugt og grøntsager. Det vil være til fordel for miljøet, forbrugerne og landmændenes helbred.

Forvaltning af kystzoner og havmiljø

Thailands kystområder har været under et stærkt stigende pres fra forskellige former for udnyttelse, herunder især industri- og byudvikling, rejedambrug og turisme. I fiskeriet er de oprindelige fangstmetoder i væsentligt omfang afløst af industriel trawling, som fører til overfiskning og ødelæggelse af havmiljøet. Samtidigt lægger moderne rejedambrug store kyststrækninger øde. Tropiske og subtropiske kystområder, herunder mangrove-sumpe og koralrev, er meget sårbare økosystemer, som rummer en stor artsrigdom og har en høj biologisk produktivitet. En stor del af grundlaget for havfiskeriet skabes i kystområderne, der tjener som gydeområde og opvækstplads for fiskeyngel. Kystområdernes ressourcer er derfor af afgørende betydning for mange lokale samfunds overlevelse.

Danced har samarbejdet med Thailands miljøministerium om formuleringen af en forvaltningsplan for et stort vådområde i Sydthailand, og et tilsvarende projekt for marine naturparker er under forberedelse.

Rejedambrug udgør i Thailand en lukrativ indtægtskilde med meget hurtig omsætning, men omkostningerne for miljøet er særdeles store. Danced samarbejder derfor med Landbrugsministeriets Fiskeristyreelse om et pilotprojekt for udvikling af et koncept for bæredygtigt rejedambrug med udgangspunkt i danske dambrugsmetoder.

For at beskytte havbund og fiskeressourcer har der gennem en årrække været samarbejdet med et netværk af NGO'er, som har støttet de lokale fiskere i at håndhæve forbuddene mod ødelæggende fiskerimetoder, såsom brug af trawl på lavt vand nær kysten og fiskeri ved brug af elektrisk lys.

Internationale konventioner.

Den thailandske regering har bedt Danmark om hjælp til arbejdet med at efterleve kravene i en række internationale miljøkonventioner.

Konventionernes formål er at virke som løftestang for en forbedret miljøforvaltning, og Danced hjælper Thailand med en vurdering af de økonomiske konsekvenser af konventionerne og med rådgivning om hvordan de kan efterleves. Blandt de aktuelle konventioner er

Basel-konventionen, som regulerer grænseoverskridende transport af farligt affald og forpligter det enkelte land til at sikre, at dette affald håndteres og bortskaffes på miljømæssig forsvarlig vis; den kommende POP-konvention, som har til formål at forbyde produktion og brug (samt evt. import og eksport) af såkaldte persistente organiske forurenende stoffer (Persistent Organic Pollutants, POP); samt MARPOL-konventionen, om beskyttelse af havet fra forurening fra skibe og skibsanlæg. Andre projekter giver støtte til Thailand til at gennemføre konventionerne om handel med truede dyrearter, beskyttelse af vådområder og beskyttelse af kulturarv.

ANDEN SORTERING GIVER FØRSTEKLASSES MILJØ

Der er ikke noget at sige til, at borgmesteren i Khon Kaen er en noget bekymret mand. Han skal få enderne til at nå sammen i en by i hastig industriel vækst og med voldsomme og stigende miljøproblemer. Og som om det ikke er svært nok, skal det foregå under mangel på veluddannet arbejdskraft – og parallelt med, at befolkningen som noget helt nyt skal tages med på råd, inden beslutningerne træffes. Både decentraliseringen og demokratiseringen er kulturelle tigerspring.

Når borgmesteren i Khon Kaen ser ud til den ene side af vinduet fra sit kontor på rådhuset, kører nogle af byens problemer bogstaveligt forbi nedenunder i form af usorteret affald på ladet af en åben gammel skraldebil. Når Prajak Klaewklaharn ser til den anden side passerer fremskridtet dog også forbi – på en ny lukket skraldebil, hvor affaldet som forsøg under et Danced-projekt er sorteret.

Så borgmesteren kan alt efter sindsstemning vælge at sætte fokus på det positive eller negative; mange dage vinder sortsynet fordi borgmesteren føler sig presset både fra byens borgere og de centrale myndigheder.

– Miljøplanlægning er noget nyt for os. Det skal vi lære samtidig med at udviklingen går meget hurtigt her i byen, siger Prajak Klaewklaharn.

Den almindelige skraldebil rasler af sted. Den er lige blevet fyldt med affald – hældt usorteret op i bilen. Glas, papir, jern, husholdningsaffald – alt i en stor ildelugtende masse.

Totalt usorteret får det dog heldigvis ikke lov at være længe. Allerede da bilen sætter i gang på vej til næste påfyldningssted går et par mænd rundt oppe i affaldet og pirker efter "godbidderne".

Glas, jern og andet som der er penge i, samler mændene ned i deres sække. Senere ude på lossepladsens affalds bjerge går andre samlere rundt og foretager en anden sortering. Denne form for affaldssortering hjælper noget på genbruget – men ikke nok; og det er hverken effektivt eller sundt for helbredet.

Sådan lidt tilfældigt kastes affaldet bort af langt de fleste i den cirka kvart million indbyggere store by, hvor man nu nemmest kan slippe af med det. Og det lugtes – særligt i slumbebyggeserne hvor

også det flydende affald som sort spildevand løber i åbne kanaler mellem og lige under husene – for at ende ude i det, der engang var smukke rene floder.

Men i et område af byen kaldet Sam Liam ser alt anderledes ud for områdets 10.000 beboere, og der foregår en miljørigtig sortering. Her står blå og grønne affaldstønder i plastik på rad og række: Grønt til det organiske og blå til det øvrige, og således sorteret passerer det velordnet forbi rådhuset i skraldebiler – klar til afbrænding og kompostering.

Khon Kaen er ikke en nem by at få til at fungere; og slet ikke i disse år hvor vækst, decentralisering, mere borgerdeltagelse og øget miljøindsats skal forenes. Byen udgør det politiske og økonomiske centrum i Isaan, som er landets fattigste region beliggende i det nordøstlige Thailand. Men i de seneste år er der dog kommet gang i industrien. I Khon Kaen by og omegn drejer det sig især om industrier inden for sukker, papir, øl og fødevarer.

Byer med hver sit væsen

Netop derfor valgte man tilbage i 1994 Khon Kaen som modelby i et stort Danced-projekt. I Khon Kaen skulle nye metoder til at forvalte byernes miljøproblemer udvikles og gennemprøves – og erfaringerne herfra skulle kopieres og anvendes i andre byer. Denne første fase er blevet afløst af en opfølgning, der sluttede i år 2000. I sidste fase var hovedformålet at stabilisere de opnåede resultater og udvide miljøplanlægningen til at sætte fokus på offentlig deltagelse; og desuden helt konkret at forbedre affalds- og spildevandsforvaltningen.

Men ikke alt går som planlagt ved skrivebordene, og må derfor justeres hen ad vejen. Det er Khon Kaen et godt eksempel på.

For det første er erfaringen, at byer er så vidt forskellige, at nok kan andre byer lære mere generelt af erfaringerne, men det er vanskeligt direkte at overføre dem. For det andet kræves der et tættere samarbejde og større indsats – også fra den centrale myndighed som i dette tilfælde er Indenrigsministeriet. Endelig skal der lægges meget større vægt på at uddanne folk på alle niveauer både inden for byadministrationen, men også de folk, der konkret skal have fingrene nede i f.eks. nye avancerede tekniske anlæg til affaldshåndtering.

For avanceret

Telefonen ringer, og på borgmesterens “hm...hm...” er det tydeligt, at samtalen ikke hører til i den behagelige kategori:

– Det var et hospital fra nabokommunen, der spurgte om vi kan modtage 400 kilo inficeret hospitalsaffald i næste uge, fortæller Prajak Klaewklaharn bagefter.

I princippet burde han have kunnet svare ja. For ud over udvikling af byens miljøplanlægning har det danske miljøbistandsprojekt også inkluderet nogle helt konkrete pilot- og demonstrationsprojekter.

Heraf er nogle lykkedes over al forventning, mens det kniber mere med andre.

Som nu det avancerede forbrændingsanlæg – netop til inficeret hospitalsaffald – der er blevet bygget i forbindelse med projektet. Testkørslerne trækker ud, men anlægget “forventes klar til brug i løbet af ganske kort tid”.

Det grundlæggende problem er, at anlægget er så avanceret, at de folk der skal få det til at fungere mangler uddannelse til at klare det. Og som borgmesteren tilføjer, “de første folk vi uddannede til at passe anlægget er blevet så teknisk veludrustede, at de har fået gode jobtilbud og er rejst”.

Øget bevidsthed

Det store tekniske anlæg, der afventer endnu et par testkørsler er en påmindelse om at uddannelse – kapacitetsopbygning – er ligeså vigtigt som konkrete anlæg.

Men andre mindre og mere overskuelige dele af projektet er gennemført med flotte resultater: Der er f.eks. lavet velfungerende miljøtiltag over for byens 328 bilværksteder – med f.eks. indsamling af spildolie. Affaldssortering, genbrug og el- og vandbesparelser er der også sket både på værkstederne og på byens 992 restauranter og på fire store nudelfabriker, der har fået indført miljøstyrings-systemer. Også de 11 kommuneskoler der har deltaget i “grønt flag” og miljøundervisning er gået aktivt ind i at passe på naturen og forurene mindre.

Et skub til at øge miljøbevidstheden i byen er også kommet fra de mange informationsfoldere, der er blevet udarbejdet som et led i det danske miljøbistandsprojekt.

– Samarbejdet med danskerne har lært os, at miljøplanlægningen kun virker, hvis den indgår naturligt på lige fod sammen med byens øvrige planlægning, siger Prajak Klaewklaharn.

Borgmesteren er helt klar over byens dilemma. Han har selv været med til at skabe gunstige vilkår for industriudviklingen i byen – og det gav mange gode stemmer ved sidste valg. Men nu vil der være ligeså mange gode stemmer at miste ved næste valg, hvis de medfølgende miljøproblemer ikke bliver løst.

Et nyt syn i bybilledet er for eksempel åndedrætsværn – en genstand man for bare et par år siden skulle ind i Bangkoks grå smog hos færdselsbetjentene for at opleve.

De store forbedringer er endnu heller ikke nået ud til de fattigste by- og slumområder, hvor sundhedstilstanden generelt er dårlig og børnedødeligheden stor. Den mangelfulde kloakering giver forurening af både jord og grundvand, og luften er tyk af forurening fra nærliggende industrier, veje, ineffektive kulfyrede kraftværker m.m.

Selvtillid og samarbejde

Sådan cirka ser der også ud, når man går rundt i slumbebyggelsen

Mittrapeb. Her er hverdagen dog blevet lidt sundere de sidste par år. Rundt om mellem skurene står der skraldespande, og der er også blevet støbt mere reglementerede og overdækkede render til spildevandet. Det skyldes et andet – også afsluttet Danced-samarbejde. I det støttede dansk miljøbistand 100 lokale små miljøprojekter i området på grundlag af deres egne forslag, og deres samarbejde med NGO-COD, der er paraplyorganisation for 200 store og små miljøbevægelser i hele landet.

Men det allervigtigste resultat af det lille lokale projekt er ifølge Tarapong Chatchawanprasert, der fungerer som leder for de cirka 750 beboere i Mittrapeb at "vi har fået vores selvtillid tilbage – vi kan selv organisere og gennemføre en masse, så hverdagen bliver nemmere og sundere. Nu er der bare brug for, at myndighederne tager os mere alvorligt".

Det er i færd med at ske. Startskuddet til det gik i slutningen af 1995, hvor indenrigsministeren per brev befalede Prajak Klaewklaharn og hans 149 kolleger rundt om i landet at udpege kommunale miljøkomiteer, som for fremtiden skulle have ansvaret for at udarbejde miljøhandlingsplaner.

Og den nye grundlov fra 1997 har også sat decentralisering og øget borgerdeltagelse i alle lokale beslutningsprocesser øverst på dagsordenen for, hvad der skal ske i de kommende år.

Dancedprojektet i Khon Kaen er slut, og vil ikke blive forlænget – selv om det er et stærkt ønske fra bl.a. borgmesteren. Byerne er for forskellige til, at der direkte kan arbejdes med begrebet "modelbyer". Men der er planlagt et samarbejde med den thailandske pendant til Kommunernes Landsforening – så både de gode og dårlige erfaringer fra Khon Kaen går videre.

Første fase af "Nye metoder til forvaltning af byernes miljøproblemer" foregik fra 95 til 97 i Khon Kaen, og blev støttet med 7 millioner kroner. Fase to gik fra 97 til 99 og blev støttet med knap 28 millioner kroner, der bl.a. gik til konkrete miljøprojekter i samarbejde med de lokale myndigheder, borgergrupper og NGOer og til at embedsmændene i Indenrigsministeriet, som havde det overordnede ansvar for projektet, også kunne styrke deres erfaringer med miljøplanlægning. Alt sammen med udgangspunkt i den thailandske decentraliseringsproces, hvor kompetence flyttes fra centraladministrationen til kommunerne. En del af støtten er også gået til miljøteknisk udstyr og løn til miljørådgivere med erfaring fra den danske decentralisering af miljø- og byplanlægning.

Det døde hav

Gult, brunt, lilla, gråt, sort, tyktflydende, skummende, boblende. Vandet der løber i de åbne kanaler i provinsen Samut Prakarn strømmer ud i alskens urensede kulører for at ende ude i det vand, som fiskerene kalder "Det Døde Hav". Men med det store anlæg til spildevandsrensning der fysisk er ved at tage form i denne forstad to timers kørsel fra Bangkok skulle fremtiden tegne renere. Det danske projekt arbejder med systemer til at kontrollere spildevandet og få brugerbetalingen til at fungere.

Set fra havsiden ligger fabrikkerne på rad og række langs kysten, og sender deres ildelugtende udledninger ud i kanalerne der ender i det åbne hav – uden nogen form for rensning.

– Jeg er bange for forurenede vand. Højvande og lavvande kan jeg tage mine forholdsregler imod, men forurenede vand kan jeg ikke gøre noget ved. Herinde ved kysten er der ikke længere rejer, muslinger og fisk – vi må længere og længere ud fra kysten, fortæller Tanictchai og Chaomr Tim Tong, der er far og søn.

Som for at demonstrere alvoren stikker de et hult rør ned i havbunden. Da de fisker det op igen har en stor fæl brunlig klump helt lukket den ene ende af røret – ulækkert slam fyldt med tungmetaller.

– Herinde er der så godt som intet liv mere i vandet, derfor kalder vi området "Det døde hav"; og skulle vi endelig fange en enkelt fisk, er den farlig, fordi den er fyldt med tungmetaller. Det er alt det som vi har levet af hele livet, der forsvinder omkring os, forklarer fiskerne.

Og tungmetaller og kemikalier er da også et af de helt store forureningsproblemer her med over 4000 industrieanlæg og en grim førsteplads på listen over Thailands mest forurenede områder.

Derfor er det også Samut Prakarn der i 1996 blev udvalgt til at blive hjemsted for det første store centrale rensningsanlæg i Thailand, hvor spildevandet er et af de helt store miljøproblemer.

Halvdelen af virksomhederne har faktisk en eller anden form for decentral vandrensning – men desværre fungerer de færreste af dem som de skal.

Det store beløb til opførelse af anlægget blev der taget lån til i den asiatiske udviklingsbank og en thailandsk miljøfond. Dannede kom ind i billedet allerede i 1997 og var med til at bane vejen for denne finansiering. En meget central del af programmet er – med danske forbillede at indføre princippet "forureneren betaler", og via brugerbetalingen få betalt lånet for anlægget tilbage.

Velvilje uden penge

Inden den konkrete planlægningsfase blev der lavet flere meningsmålinger. De fleste af dem kom ud med resultater, der fortæller, at omkring 75 procent af virksomhedsejerne og 85 procent af befolkningen går ind for centrale anlæg til spildevandsrensning.

I hvert fald principielt. For selv inden anlægget er færdigt tyder meget på, at der skal megen overtalelse til for at gå fra teori til praksis – og få folk til rent faktisk at betale for at få rensset deres spildevand. Og da anlægget i Samut Prakarn er brugerfinansieret betyder det også, at jo færre der tilslutter sig jo dyrere bliver det for den enkelte, så det drejer sig om at komme ind i den gode spiral og fra starten få så mange med, at udgifterne bliver overskuelige.

– Loven siger, at virksomhederne skal rense deres spildevand, men de gør det ikke og vi har ikke ressourcer til at håndhæve loven. Vandforureningen både i selve Bangkok og i industriområderne omkring er meget stor. Problemet er, at det koster ret mange penge at få rensset vandet, og folk er slet ikke vant til at betale for sådan noget, siger Witchuda Seemaroungka, som er leder af afdelingen for miljø- og forureningskontrol, der er med i opføringen og styringen af spildevandsanlægget.

Kontoret ligger i en stor og moderne bygning i det indre Bangkok og er en stor kontrast til den rodede virkelighed udenfor. En sejltur på kanalerne i selve Bangkok fortæller hurtigt, at vandets kvalitet også her er meget ringe. Almindeligt affald fra husholdninger, olietønder, plastik m.m. flyder i store mængder i kanalerne. Men der skal mere til at holde vandglade børn væk, som her mange steder plasker rundt i byens brede kanaler.

Det gør børnene ude i Samut Prakarn dog ikke. Få blikke ned i de mange kanaler burde også fratage enhver lysten. Under de mange hytter på træpæle ud mod kysten er vandet uigennemsigtigt og har nærmest en overflade, så man tror man ville kunne gå på det.

Flere steder hænger der fiskenet ud over kanalerne, men der ser ikke ud til at være bid længere; for nettene hænger hullede og mørnede ned i det brune vand.

Ildelugtende huder

Den ubestemmelige kemiske lugt fra vandet blander sig nu med en meget præcis stank, der udsendes fra nogle af de lange rækker af ildelugtende huder, der hænger til tørring og afdunstning.

Her er rigt på garverier – omkring 150 af slagsen findes i Samut Prakarn Tannery, som dette særlige område kaldes. Og lige her hvor vi står ligger flere af dem tæt sammen. Og et er lugten i næsen, noget andet er alle de kemikalier og tungmetaller der bruges netop på garverier, og som ofte havner urensset i kanalerne – hvor der også hentes vand til køkkenhaven.

Nogle af garverierne har dog forsøgt selv at gøre noget ved

problemerne i form af renseanlæg, der dog normalt ikke fungerer som det skal; og som bestemt ikke har gjort garverierne venlig stemt overfor – igen – at skulle investere, denne gang i det store nye fælles spildevandsanlæg.

For at komme omkring det problem går myndighedernes forslag på, at garveriernes anlæg kan fungere som forbehandling af spildevandet – og økonomisk betyder det selvfølgelig også, at de skal have rabat på afgiften til det store anlæg.

Myndighederne kan ikke generelt tvinge virksomhederne til at tilslutte sig – kun til at overholde loven omkring udledninger af deres spildevand. Men som reglerne er kan de 120 største og mest forurenende virksomheder tilsluttes automatisk. De andre virksomheder skal der “arbejdes” med – gennem gode argumenter og med tunnel-tilslutninger for at deres spildevand overhovedet kan stå i forbindelse med det centrale renseanlæg.

Derfor har første fase af Danced-projektet lagt stor vægt på at skabe grundlaget for et afgiftssystem – også med et brugbart ophæng hos relevante myndigheder der skal være godt inde i, hvad den opgave går ud på. Der har også været lagt stor vægt på at informere folk i området – såvel de over 600.000 beboere som de 4000 – 5000 virksomheder. I den nye fase af Danced-projektet drejer det sig om at udvikle betalingssystemet, så det bliver så retfærdigt som muligt – efter “forurenere betaler” princippet – jo mere forurening jo større betaling.

I betalingssystemet opererer man med, at husholdningerne skal slippe relativt billigt – fordi det ellers er helt urealistisk at få nogen med. De skal betale under halvdelen per kubikmeter af hvad virksomhederne skal; også fordi husholdningsspildevand kræver langt mindre rensning end vandet fra virksomhederne.

Man skal holde øjnene åbne, når man færdes i Samut Prakarn for tiden. Dybe render gennemløber området på kryds og tværs og gravemaskinerne kører på højtryk for at få spildevandsledningerne på plads til den planlagte trinvis åbning i løbet af 2001. Der er et stykke vej endnu, men der er heldigvis grund til optimisme. Mange øjne vil hvile på spildevandsprojektet her, for tanken er, at netop Danceds bidrag til projektet – betalingssystemet og organiseringen omkring det – også skal kunne bruges ved andre lignende anlæg rundt om Thailand.

Første fase af projektet

løb fra 1997 til 1999 og Danced bidrog med 11,5

millioner kroner til i samarbejde med Pollution Control Department (PCD), under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Miljø at udvikle forvaltningen og brugerbetalingen af anlægget. Anden fase, hvor den danske bevilling er på 14,8 millioner

kroner, løber fra august 2000 og frem til år 2002. I denne fase, hvor anlægget gradvist tages i brug, vil der via den danske del af

projektet – med bistand fra danske rådgivere blive opbygget en driftsorganisation omkring anlægget med præcise regler for udledning af spildevand, måling, analyser, betaling, vedligeholdelse m.m.

Industrisamarbejde med spredningseffekt over grænserne

Vi nærmer os palmeoliemøllen Vitchiphani i Thailand nær byen Chumphon. Men i modsætning til andre palmeoliemøller vi har passeret, oser der ikke sort ildelugtende røg ud over hele området. Det nye anlæg på Vitchiphani – der skaber energi af restprodukterne – er resultatet af et dansk-malaysisk samarbejde på virksomhedsniveau. Dette virksomhedssamarbejde foregår under et særligt Danced-program. De første kunder til den nye type anlæg meldte sig – pudsigt nok – fra Thailand.

Ovnene her på Vitchiphani er på størrelse med et fem-etages hus og passes af to mand. Det gamle anlæg krævede seks mand, der tilbragte tiden i røg og damp med manuelt at skovle tørre palmeolieskaller ind – med risiko for at blive svedet, når store stikflammer stod ud.

Som forklaring på hvorfor det nye ovn-anlæg er blevet opført, siger Krisada, der er direktør på Vichiphani:

– Vi skulle fordoble oliemøllens kapacitet til at kunne bearbejde 60 tons oliefrø i timen. Det kræver naturligvis mere energi, ligesom vi jo også står med dobbelt så meget affald i form af skaller og andet – der kan skaffe os den. Samtidig bor der efterhånden så mange mennesker omkring møllen, der klagede over røgen fra det gamle japanske anlæg.

Den nye ovn i Thailand er resultatet af et samarbejde mellem Ansaldo Vølund i Danmark og virksomheden ENCO i Malaysia. Samarbejdet er kommet i stand som led i Danceds "Partnership Facility", der er et program som formidler kontakt mellem virksomheder i Malaysia og Thailand og virksomheder i Danmark. Selve projektet har kørt siden 1998 og har fået knap tre millioner kroner i støtte fra Danced.

I dette program bliver der slået to fluer med et smæk – miljøet får det bedre og danske virksomheder får en chance for at komme ud på nye markeder. Ideen er på kommerciel basis at udnytte dansk know-how i produktion af udstyr, maskiner og produkter, så der bliver forurenset mindre og ressourcerne bliver udnyttet bedre.

Udover støtte til formidling af kontakten mellem virksomhederne yder Danced også tilskud til tekniske undersøgelser og markedsstudier; hvis alt stadig tegner positivt kan Danced også gå ind med støtte til et

pilotprojekt, der skal demonstrere ideen i praksis.

Sådan er det foregået i tilfældet med den nye kedeltype til palmeolie-møller, hvor demonstrationsanlægget testkøres på en palmeolie-mølle lidt uden for Kuala Lumpur i Malaysia.

Stigende efterspørgsel

Men i Thailand, hvor palmeolieindustrien ikke er nær så stor som i Malaysia – men dog stigende – synes Krisada, at resultaterne fra testanlægget var lovende nok til, at han turde slå til og købe et anlæg. Og for nylig har et andet firma – 500 kilometer længere mod syd ved byen Trang – købt et tilsvarende anlæg.

– Markedet er enormt. Både i palmeolieindustrien og inden for sukker- og træindustrien er der et voksende behov for mere effektive og mindre forurenende måder at brænde affaldet af på, siger ingeniør T. K. Wong, der er tilknyttet den malaysiske ovn-producent ENCO. Han er på besøg for at hjælpe med nogle indkøringsproblemer.

Også hos Ansaldo Vølund i Danmark er der stor optimisme.

– Vi har foden inden for i Sydøstasien bl.a. takket være den danske miljøbistand. Det har stor betydning, at der nu ser ud til at blive ændret på reglerne i Malaysia sådan, at det statslige el-selskab også skal åbne op for at aftage lokal produceret el f.eks. fra vores anlæg. En sikkerhed for afsætning af strømmen er af stor betydning for at få virksomhederne til at investere i vores mere miljørigtige anlæg, siger Øjvind Toftgaard.

Øjvind Toftgaard er direktør i Ansaldo Vølund, der i juni 2000 blev købt af et amerikansk firma og derfor nu har ændret navn til Babcock Wilcox Vølund.

Det er ikke uden betydning, at Danced også har været involveret i flere andre projekter på energiområdet i Malaysia, hvor der er blevet skelet meget til de danske modeller – både overordnet omkring energipolitikken og mere konkret på strukturen i sektoren.

Når der ikke tidligere er taget initiativ til udvikling af bedre ovntyper til palmeolieindustrien er der mange grunde: Affaldsmængderne har været så store, at effektiviteten ikke spillede nogen rolle, oliemøllerne blev placeret i plantager langt fra beboede områder, og arbejdsmiljø var indtil for nylig et fremmedord.

Nu bor der folk tæt omkring mange oliemøller, og den massive forurening med både røg og støv er uacceptabel både for ansatte og omkringboende.

Sikker afsætning

Den thailandske virksomhed købte den dansk/malaysiske ovn, fordi det er den eneste på markedet, der mere end lever op til de ny standarder for, hvad der må udledes af forurening. Faktisk garanterer fabrikken et niveau omkring udledninger, der ligger på det halve af myndighedernes krav.

Prisen er også omkring 50% højere end på et traditionelt anlæg, men til gengæld er vedligeholdelsen langt billigere, fordi der er tale om en helt ny teknologi. "Og fordi anlægget hovedsageligt styres elektronisk, har vi kunnet erstatte fem til seks dårlige job med to gode", siger Krisada.

Krisada er formand for den thailandske forening af palmeolieproducenter. Han ser det som en af sine væsentlige opgaver at overbevise medlemmerne om det fornuftige i at investere i et bedre miljø.

- Med det gamle anlæg kunne jeg lugte og se på røgen, at det var i drift på mange kilometers afstand. Det er uholdbart, og når teknologien findes og også er økonomisk acceptabel, vil der på et eller andet tidspunkt blive rejst krav om at den bruges, siger Krisada.

Hans ønske til Danced er, at man som i Malaysia forsøger at påvirke regeringen til at skabe sikkerhed for afsætning af lokalt produceret strøm til nettet.

- Biomasseproduktionen i Thailand er enorm og det er affaldsmængderne også. Men afbrændingen sker ineffektivt, og særlig for et land som Thailand med meget begrænsede energiressourcer er det problematisk. Hvis politikerne giver sikkerhed for afsætning af energien, vil investeringerne i effektive og miljørige ovne stige voldsomt, spår Krisada.

Danceds Partnership Facility Program blev påbegyndt i 1997 og omfatter Thailand og Malaysia. Programmet har haft rimelig succes i Malaysia, mens det primært - på grund af den økonomiske krise - har fået en meget langsom start i Thailand. Nye forenkede ansøgningsprocedurer og det begyndende økonomiske opsving forventes dog at medføre stigende aktivitet i de kommende år.

Højlandets effektive brandmænd

I mange år har de etniske minoriteter i bjergområderne været jaget vildt, og de har stadig ikke skødet på den jord de dyrker. Myndighederne har i mange år givet dem skylden for miljøødelæggelserne, men det er kun en lille del af sandheden. Faktisk står bjergstammerne bl.a. for brandberedskabet i Mae Chams ufremkommelige bjergegne. Et Dancedstøttet projekt, der i realiteten har kørt siden 1994, har slået nye bæredygtige toner an - i form af både et samarbejde i landsbyerne, og mellem dem og myndighederne.

"Det er ikke kun bjergstammerne, der har ødelagt skoven og naturen.

Folk i lavlandet gør det også”, siger Tawa Nitipratansil.

Tawa er landsbyleder i den lille by Ban Pa Khuay, der gemmer sig højt oppe i de frodige ufremkommelige bjergområder i Nordthailand .

Og han har helt ret. Men trods lemlæstende skovrydning de seneste årtier er Nordthailand stadig stedet, hvor hovedparten af resterne af landets skove findes – det samme gør udspringet til nogle af landets største og vitale floder.

Derfor hviler der en særlig forpligtelse på beboerne i den nordlige del af landet, som via deres levevis og brug af naturressourcerne også eksporterer resultaterne videre mod syd. Konsekvenserne flyder bogstaveligt med floderne mod det centrale Thailand, hvor hovedparten af landbrugsproduktionen foregår. Derfor er det afgørende for de områder, at flodernes vand oppe nordfra stadig strømmer ned til brug i landets “madskål” – uden alt for mange kemikalier og rester af sprøjtemidler.

Når skovene ryddes efterlader de åbne ar i landskabet. Det betyder en voldsom jorderosion i store områder, og dermed også en alt for stor udvaskning af næringsstoffer fra jorden og til floderne.

Tawa Nitipratansil er karener – en af de største grupper af de mange etniske minoriteter, der især bebor højlandet. Karenerne har en afgørende indflydelse på miljøet og har faktisk ry for at være de mest skånsomme i deres dyrkningsform, fordi de traditionelt bruger et rotationsprincip, der giver jordstykkerne pause, så de kan nå at genopbygge indholdet af næringsstoffer.

Men et medansvar for jordens beskaffenhed kan Tawa ikke løbe fra. Det kan Yee Sae-Yang fra bjerglandsbyen Ban Pui Nua heller ikke. Han er også landsbyleder, men tilhører Hmong-stammen, der er indvandret til landet langt senere end karenerne. Når Hmong-stammer dyrker jorden er de generelt flittige brugere af sprøjtegifte, kunstgødning m.m. På det handelsmæssige område er de kendt som dygtige købmænd.

Landsby-demokrati

Både Tawa og Yee – og deres landsbyer er med i det netværk på cirka 150 landsbyer, der deltager i det danskstøttede projekt. Det startede i december 1999 og løber over de næste fem år. Det ledes af organisationen CARE, og finansieres med cirka 20 millioner kroner som dansk miljøbistand via Danced.

Projektet er i realiteten en opfølgning på et tidligere, der lagde basis. Det gamle projekt gik primært ud på at få startet en genopbygningsproces af de mange områder i nord, der er ødelagt af hugst, brande og overdreven landbrugsdrift.

I det nuværende projekt “Naturressourceforvaltning i Mae Chaem-distriktet” er formålet at forbedre vilkårene for mennesker og natur mod nord ved at støtte den nye decentralisering, der er ved at blive gennemført i Thailand.

Yderst i det decentrale led er – eller snarere bliver – de såkaldte

TAO'er, der står for Tambon Administrative Organisations. For et er, at det formelt er blevet besluttet at oprette og give TAO'erne kompetence til at beslutte og styre en lang række områder på kommuneniveau, men noget andet er, at reelt er de mange steder endnu ikke kommet i arbejde. Og de fleste steder, hvor de er virksomme, har de slet ikke den fornødne baggrund – i uddannelse, penge og andre ressourcer – til at forvalte de mange områder, der ligger i deres regi.

– Fundamentalt mangler TAO'erne penge og mandskab til at tage sig af de mange områder, der omfatter alt fra infrastruktur til sundhed og uddannelse – foruden forvaltning af naturressourcer. Og det siger sig selv, at med alt dette og yderst få ressourcer kommer naturressourcerne nederst på listen, siger Anette Dørge Jessen, der er projektchef hos CARE Danmark.

Det igangværende danske miljøbistandsprojekt indebærer samarbejde med 8 af de 12 TAO'er i Mae Cham-området i form af uddannelse, træning og finansiering af en ansat i hver enhed. TAO'erne – også kaldet tambonerne – fungerer som en mellemting mellem en kommunalbestyrelse og en interesseorganisation.

På det endnu mere decentrale plan samarbejder projektet med de mange landsbyer i netværket om at finde bæredygtige måder at udnytte fællesskoven på.

Vandfond og brand-mad

I forbindelse med projektet har flere af landsbyerne i netværket oprettet fonde. Her spares der op til dårlige tider og til større projekter. Folk med konkrete gode ideer kan via fondene – og deres egen opsparing – søge om et tilskud.

I Tawas landsby, der består af 30 huse, der alle på solid karener-vis er bygget op på pæle, har fonden allerede haft flere funktioner.

–Det bedste i vores landsby er vores vandtanke, der gør, at hverken vi eller vores afgrøder tørrer ud. Vi har selv sat dem op sammen med CARE og er blevet undervist i at reparere og vedligeholde dem. Men fonden bliver også brugt bl.a. til at købe mad, når nogle af de mange landsbyer i vores brandberedskab indkaldes til at rydde et brandbælte, fortæller 32-årige Tawa Nitipratansil.

Illegal skovhugst i større stil er ikke længere noget stort problem – desværre bl.a., fordi størstedelen af skoven allerede er fældet. Hugst blev officielt forbudt i 1989.

Men mindre rydninger resulterer dog ofte i store brande, der for årtier ødelægger livsgrundlaget i området. Når brandalarmen gungrer over bjergene på et hult træstykke, strømmer folk til for at hjælpe. Hver landsbys kald har et bestemt antal slag, så alle ved hvorfra alarmen lyder. Uden dette brandberedskab ville mange flere brænde have bredt sig voldsomt, for hjælp nede fra de nærmeste store byer ville ikke have en chance for at nå frem i tide i disse ufremkommelige egne.

Landsbyerne samarbejder nu også på tværs af de etniske skel om at etablere brandbælter til at dæmpe eventuelle brande.

-Vi selv har størst interesse i at passe på. Det er vores liv som afhænger af skoven, floderne og markerne, siger Tawa.

Bank på pæle

I Ban Pa Kluay nyder landsbyboerne helt bogstaveligt frugterne fra de træer, der var det første konkrete resultat af samarbejdet med CARE. Nu gror der mango, litchi og lime lige uden for husene.

Henne i et hjørne af landsbyen der ligger i 1100 meters højde, er der sat ris i banken til sløje tider. Landsbyen har bygget et forråds-kammer på pæle, beskyttet så rotter og mus ikke har så nem adgang. Her kan familier i bekneb låne, indtil den nye rishøst er i hus.

Netop samarbejde er måske det mest centrale kodeord - mellem folk i landsbyerne, mellem karener og hmonger, og ikke mindst mellem det magtfulde Skovdepartements provinskontor i Chiang Mai og de forskellige stammer og sidst men ikke mindst med de nye TAO'er.

- Det er ikke mange år siden, at myndighederne overhovedet ikke samarbejdede med bjergstammerne; i dag ved alle, at dette er en nødvendighed, og der tror jeg, at både det gamle og nye projekt har gjort en væsentlig forskel, siger Anette Dørge Jessen.

Tidligere blev mange af de etniske minoriteter behandlet som jaget vildt - med tvangsflytninger og afbrændinger af landsbyer. Det kan forekomme stadigvæk, men sjældnere og næsten kun ved grænsen mod Burma.

Tvangsflytninger er ikke brugbare løsninger, indrømmer Somjin Ruangij, der er ansat i Skovdepartementets provinskontor i Chiang Mai. Der er ikke andre egnede steder at flytte folk hen som alternativ.

Skovdepartementet har ansvar for både skoven og forvaltningen af flodernes afstrømningsområder. Og dette nordlige område er et vigtigt afstrømningsområde - adskillige af de store floder har deres udspring her.

Et andet konfliktpunkt mellem myndigheder og bjergstammer er, at de etniske minoriteter ikke ejer deres jord. Derfor har de ikke noget skøde, og kan altså ikke sælge jorden videre. Men de har officielt ret til at dyrke deres jord og selvfølgelig indkassere pengene, så deres brugsret til jorden bliver gradvist mere anerkendt af myndighederne.

Pres på

Det store problem er det voksende pres på naturressourcerne - en overeffektiv udnyttelse til landbrug og massevis af jordløse tilflyttere fra lavlandet og grænseegnene. Desuden inddrager de centrale myndigheder stadigt flere områder til nationalparker og beskyttede områder.

Striden står bl.a. om de områder, man kan kalde kommune-skove, og som traditionelt altid har været brugt af de omkringliggende landsbyer til at hente brænde, vilde frugter og urter i.

Og det er den præcise anvendelse af disse skovområder, som det kniber med at få styr på i en ny skovlov, der har været på trapperne i omkring ti år – og som altså stadig ikke er på plads.

Så problemer er der nok af, men netop det danskstøttede CARE-projekt går ind og er med succes ved at dæmme op for flere af dem. Faktisk med så stor succes, at det thailandske Landbrugsministerium mener, at den måde man arbejder ud fra her, kan bruges som model andre steder i landet med de samme problemer.

I landsbyerne her har man via projektet fået indført mere bæredygtige dyrkningsmetoder og måder at dyrke jorden på, der formindsker yderligere jorderosion.

Men først og fremmest er landsbyerne via projektet nået frem til sammen at planlægge, hvordan de kan bruge skoven og dyrke jorden – så også deres børn fortsat kan leve af det.

Skoven er for eksempel delt op i områder: Et er fredet og står uberørt hen, et andet må der samles svampe, vilde frugter og jages i, et tredje er brugsskov til tømmer og brænde. Landbrugsjorden dyrkes med sædskifte, og nye afgrøder og metoder er indført f.eks. paddy-ris – våd ris – der kræver mindre områder for at opnå samme udbytte i forhold til bjerg-ris.

Sprøjtefri

Når det drejer sig om landbrugsdriften er det umiddelbart vanskeligt for mange af de trængte bjergstammer at se fordelene i at formindske forbruget af sprøjtemidler. Det giver godt nok sundere afgrøder og skåner vandet, men prisen er mindre udbytte.

Tawa er en undtagelse. Han har faktisk oplevet en helt klar personlig fordel – ved at lade være at sprøjte. Sidste år anlagde han to små kartoffelmarker: Den ene er blevet sprøjtet jævnlige og den anden dyrket økologisk. De sprøjtede planter blev syge, mens de andre klarer sig fint.

Det er dog ikke det gængse billede, som faktisk er modsat. Fra at have dyrket jorden traditionelt med et rotationsprincip og uden brug af kemi – er mange slået ind på brug af både kunstgødning og sprøjtemidler for at undgå at skulle give jorden hvilepause.

Og som Dung fra Hmongstammen i landsbyen Ban Pui Noa siger, så sker det bl.a. fordi, “de fleste foretrækker etårige afgrøder og sikkerhed for god høst, og det kræver mange sprøjtemidler”.

Dung – der er “marknabo” til landsbyleder Yee – er dog selv gået en anden vej. Han satser på frugttræer, bruger naturgødning og eksperimenterer med biologisk bekæmpelse af insekter og skadedyr. Han vælger at forsøge sig med disse metoder, fordi han ofte selv har fået dundrende hovedpine, når han har sprøjtet sine marker. Dung er også

bekymring for sine børn – fordi meget af familiens høst havner i deres egne gryder.

Med støtte via projektet har Dung taget initiativet til en antipesticid-gruppe, der nu har ti medlemmer i landsbyen. De har sparet 1800 kroner op i en fælles fond, som bønderne kan låne af til at eksperimentere med alternative dyrkningsmetoder.

Dungs egen satsning foregår ved, at han i stedet for at sprøjte sætter pinde med gule poser indsmurt i lim ud i marken med bestemte mellemrum. Insekterne tiltrækkes af den gule farve og bliver fanget. "Det er bedre og ikke så meget dyrere alt i alt end sprøjtegift," siger Dung med overbevisning. Med sine poser har han formindsket sin brug af insektgifte med tre fjerdedele.

Hans nabo – landsbylederen Yee Sae-Yang – vil se Dungs resultater om et stykke tid, inden han selv mere generelt slår over til de gule poser.

Imens nyder han, at Dungs poser også betyder færre insekter på hans marker; så her som andre steder er der brug for at grønne pionerer går foran og tager risikoen.

Konkrete initiativer og mål

Projektet drejer sig om samarbejde med 40.000 mennesker fra seks forskellige etniske minoriteter og ansatte i otte af distriktets tolv kommuner. 42 rådgivere fra Care-kontoret kører hele tiden på rådgivningsbesøg i de mange bjerglandsbyer. Landsbyerne bliver støttet i at oprette lokale komiteer, der f.eks. udarbejder planer for, hvordan landsbyens fællesskov og landbrugsjord må udnyttes – og hvordan ressourcerne skal fordeles mellem familierne.

Første projekt

Første projekt om integreret naturressourceforvaltning i Nordthailand foregik fra 1994 til 1998, og var faktisk det første større projekt som Danced gik ind i. CARE Danmark stod for projektet til 18,1 millioner kroner. Resultaterne – og det gryende samarbejde – bygges der videre på i "Naturressourceforvaltning i Mae Chaem-distriktet". Det startede i december 1999 og løber frem til december 2004. Danced yder 20,19 millioner kroner i støtte til projektet som CARE Thailand gennemfører i samarbejde med CARE Danmark. Denne fase 2 drejer sig især om at understøtte den decentralisering, der sker i Thailand ved at ruste TAO-enhederne til også at sætte fokus på naturressourceforvaltningen og til at dirigere udviklingen i en mere bæredygtig retning.

CARE har lavet et temahæfte og en film om miljøproblemerne og udviklingsarbejdet i Nordthailand.

Borgermøde og byplanlægning i bilernes Bangkok

Bystyret i Bangkok har sat sig for at bringe orden i megabyens kaos, hvor omkring 14 millioner mennesker dagligt skal fungere i et trafikalt inferno. Et dansk finansieret projekt betaler for en byplanlægger, der står uden for hele den udviklede "konsensus-kultur" på byens rådhus, og som med åben linje direkte til Bangkoks guvernør prøver at levere de værktøjer, der kan få miljøet i byen til at hænge sammen.

Lyset skifter og et nyt trafikalt røgfyldt brøl bryder ud fra de små motorcykler, tuk-tuker og biler, der som en tidevandsbølge skyller af sted sammen med det grønne lys. Kort sagt et inferno – er alle enige om, også folk her i Bangkok, men hvad skal man dog gøre?

Betalingsveje, der har gjort det nemmere at tage bilen til og fra byen, har bogstaveligt talt banet vejen for flere firehulede – og for trafikpropper i byens vejnet der er alt for lille i forhold til mængden af trafik. Der er bygget veje i 6. sals højde for at råde bod på den manglende plads nede. Enkelte fungerer, andre står som halvfærdige beton-monumenter. Måske gik entreprenøren fallit, måske lå nogle huse under i vejen, måske ...

Mulighederne er mange i Bangkok, som ikke bare er bilernes by men også miraklernes. I hvert fald er det til daglig undren for danskeren og byplanlæggeren Jan Ipland, hvordan det egentlig lykkes at få denne megaby til at hænge sammen for en dansker med en fortid som stadsarkitekt gennem ti år i Aalborg rummer Bangkok enorme udfordringer.

Et er det klister i form af "alternativ økonomi" – på dansk kaldet korrupsion – der hjælper med at få økonomien i byen til at hænge sammen. Men hvordan med miljøet? Og de millioner af mennesker, der hver dag skal have noget at spise, sove i, køre i, drikkevand; og som returnerer spildevand og bjerge af affald.

– Byen fungerer. Ikke problemløst men den fungerer, og det er faktisk ufatteligt, siger Jan Ipland.

Hans opgave de sidste par år har netop været at bane sig vej gennem det planløse administrative inferno – og ud fra de penge, behov og ønsker der er – levere de planlægningsmæssige værktøjer, der kan løfte byen, så den ikke går totalt i koma, når den om få år har lagt endnu flere millioner til de i forvejen cirka 14 millioner indbyggere der bor centralt og i forstæderne.

Tæt ved hver fjerde indbygger i Thailand bor i Bangkok og omegn. De andre "storbyer" i landet er nærmest store landsbyer i forhold til

mega-hovedstaden.

Jan Ipland er hovedrådgiver for guvernøren og hans topembedsmænd, der suverænt beslutter i byen. Vejnettet i den 200 år gamle by er fysisk bygget op over kanaler, der er fyldt op og elefantstier, der er blevet asfalteret. Selv om det måske mere hører til i den kuriøse afdeling fortæller det alligevel noget, at så sent som i 1863 blev den første jordsti i byen belagt med skærver. I dag er omkring 80 procent af landets biler indregistreret i Bangkok.

Kort sagt en planlæggeres mareridt, der består af lige dele dårlig ukoordineret administration, et stort frit spillerum til private investorer og manglende planlægning; og når der endelig planlægges så ingen rammer for, hvordan det skal sikres, at planerne rent faktisk gennemføres og overholdes på lang sigt.

- Der ligger bjerge af udviklede rapporter til byledelsen, som den ikke kan bruge til ret meget konkret. Jeg har sorteret og skrevet mig frem til en håndbog i bymiljøledelse, der er til at gå til. I den er der sammenhæng mellem de beslutninger, som politikerne måtte nå frem til, og de tekniske tiltag som de skal følge beslutningerne op med, forklarer Jan Ipland, mens han peger på den høje stabel af gamle rapporter.

Den nye håndbog er delt op i ti hovedtemaer, f.eks. spildevand, affald og trafik. Hvert tema indeholder både informationer om de enkelte områder, en status og nogle bud på, hvad indsatsen kunne være - og hvordan man når målene.

Man tvinger da ikke folk

For Thailand er et forunderligt land, der regeres med både meget blød og meget hård hånd. På visse punkter - og i visse årrækker - nærmest et militærdiktatur og på andre meget blødt og søgende efter konsensus frem for konfrontation.

- I bystyre-administrationen sidder folk placeret efter uigennemskuelige mønstre. En kirurg leder for eksempel et planlægningskontor og folk rykkes lidt tilfældigt rundt - ofte når de endelig er ved at være godt inde i deres arbejdsområde. Hverken forfremmelser, lønforhøjelser eller flytninger er noget, som nogen har overblik over, eller som foregår efter et bestemt system. Nogle chefer taler slet ikke sammen, og der siges aldrig åbent "nej". Er nogen uenig i en beslutning, sørger vedkommende bare i det skjulte for at gøre sit til, at tingene ikke bliver gennemført, siger Jan Ipland.

Knap en fjerdedel af byen går ind i kategorien slum, hvor folk ikke selv ejer jord og huse, men her kunne man ikke drømme om at sende bulldozere ind og rydde ulovligt byggeri ej heller forhindre godkendelser af større private byggerier - selv om beliggenheden ud fra alle hensyn er forkert. Her hjælper "den alternative økonomi" tingene igennem og gør det svært at byplanlægge.

Endnu er der heller ikke meget at det, som vi forstår ved demokrati

og borgerindflydelse. Jan Ipland har dog været en af bagmændene bag de første borgermøder om bygningsbevaring i det distrikt som rådhuset ligger i – bydelen Phra Nakhon.

Decentral rensning

Men der er også fordele ved at kunne se tingene udefra og tage vores egne velkendte metoder og standardløsninger op til revision, mener Jan Ipland. For eksempel skal alle større huse i Bangkok have deres eget rensningsanlæg. Og det er måske meget smart i en by med så enorme huse og i et klima, hvor det alligevel kniber for de store centrale rensningsanlæg – designet til vestligt klima og nedbør – at fungere optimalt.

Uanset om det gælder rensningsanlæg, affaldshåndtering eller vejsystemer, så er koordineret planlægning ny i Thailand. Den første plan der svarer til vores landsplanredegørelse – for udviklingen både i byer og på landet – kom i Thailand i 1992.

Ved det nylige guvernørvalg i sommeren 2000 lagde flere af de 23 kandidater vægt på miljø i deres valg-propaganda; specielt trafikken blev diskuteret – både det inferno som byens borgere må spille tid i dagligt og den sundhedsrisiko, der følger med.

Dr. Hansa som er uddannet fysiolog arbejdede tidligere som rådgiver for guvernøren. Hun fortæller, at der skete markant fremgang på kort tid med færdselsbetjentenes helbred efter de begyndte at bære en lille papirmaske, der optager de større partikler fra udstødningsgasserne.

Brugerbetaling

– Jo lavere skatter jo højere brugerbetaling – sådan må det nødvendigvis være og det faktum skal også indkalkuleres i byplanlægningen, forklarer Jan Ipland.

Men der er snævre grænser for, hvor meget man højst kan tage i betaling. Med en mindsteløn på 160 bath daglig, så er det svært at få folk til at betale for eksempel 30 bath for en kubikmeter vand. Eller få folk til at bo “legalt”, når en beskeden etværelses koster 2000 bath om måneden ud af den månedlige mindsteløn på 4800 bath.

– Huse skyder op uden den store registrering. Selv det mest opdaterede bykort indeholder ikke alle de veje, man kan finde i virkeligheden. Ofte ved naboen ikke, hvad der foregår på byggegrunden ved siden af, og der er heller ikke nødvendigvis nogle registre, som borgeren har adgang til. Det er modsat hjemme, hvor utroligt meget registreres af det offentlige – selv om det ikke altid er synligt, hvad det egentlig er godt for eller skal bruges til, siger Jan Ipland.

Den tidligere stadsarkitekt pointerer, hvor vigtigt det er som rådgiver at bruge sin danske viden men tage det realistiske thailandske udgangspunkt.

– Første punkt er at få fastslået, at planlægning tager tid. Det kan ikke undgås, at det forsinker processerne, men det må til og gør det

på lang sigt nemmere at få byen til at fungere bedre; ligesom god ledelse jo ikke koster penge, men tjener penge, siger Jan Ipland.

Det er lykkedes at få produceret adskillige nogenlunde let tilgængelige manualer der kan bruges inden for byplanlægningen, bl.a. en generalplan for Bangkok og fem manualer til distriktsplaner. Det ser også ud til, at Jan Ipland får indflydelse på udformningen af den kommende femårsplan, og projektet når så langt gennem de administrative faser, at det kommer til at udmøntes i konkrete byplaner.

Virkeliggørelsen af byplanerne ligger noget ude i fremtiden. Men Jan Ipland er overbevist om, at miljøbevidstheden er vokset markant i Bangkok på få år, og det vil vise sig på alle mulige områder. Som for at dokumentere den påstand bukker en mand sig ned og samler et par ananasstykker, som han har tabt, op og bærer hen til den skraldespand, der står længere fremme.

- Gad vide, hvor mange i dag der ville gøre det i Danmark? spørger Jan Ipland, inden han igen finder ind i rådhusets skyggefulde korridorer.

To Danced-projekter skal styrke miljøet i Bangkok by. Det ene hedder "Styrkelse af miljøforvaltningen hos Bangkok Metropolitan Administration". Der er bevilliget 6,02 millioner kroner til projektet, der løber fra 1998 til 2001. Her det sidste års tid sættes der fokus på træningsprogrammer, så de ansatte bedre kan arbejde med de nye manualer. Sideløbende med planlægningsprojektet er der ydet dansk miljøbistand på knap 7 millioner kroner til et projekt, der konkret er med til at forbedre metoderne til at indsamle og håndtere storbyens enorme affaldsmængder.

FORBUDTE FERIEMINDER

En kampagne med utraditionelle samarbejdspartnere startede i juli både herhjemme og i Thailand. Verdensnaturfonden står for kampagnen, der betales af Danced. Formålet er at leve op til CITES-konventionen og bremse det stigende ulovlige salg af truede dyr og planter, der foregår i Thailand bl.a. til danskere, som tager ulovlige souvenirs med hjem fra ferierejsen. Den nye tiårsstatistik viser, at 78% af de ulovlige produkter bæres ind i landet af turister. Derfor skal både luftfartsselskaber, hoteller, myndigheder og græsrodsorganisationer herhjemme og i Thailand arbejde sammen.

"Du kan sagtens tage dem med hjem, bare put dem ned i kufferten", siger ekspedienten om de smukt udskårne kinesiske elfenbensfigurer, der frister i butikken på det store internationale hotel Ambassador i

Bangkok. Bare på dette hotel er der tre butikker, der udelukkende handler med elfenben. Mine mumlende protester om, hvorvidt dette elfenben nu er lovligt at tage med sig hjem, bliver afvist.

- Reglerne er indviklede, så der er stor brug for oplysning. Desuden er bevidstheden om at skulle beskytte truede dyr og planter lav her i landet, siger Robert Mather, der er leder af WWF i Thailand.

Det er er baggrunden for, at WWF Danmark og WWF Thailand sammen med Danced starter en informationskampagne, der skal nedbringe den ulovlige handel med truede dyr og planter. De samarbejder også med CITES-kontoret i Skov- og Naturstyrelsen, der sammen med WWF sidste år stod for en informationskampagne her i landet.

Den nye kampagne indeholder både bedre uddannelse af guider, information til hoteller, souvenirbutikker og oplysningsvideoer, der skal vises lige før SAS og Thai Airways lander i Bangkok. Projektet bliver støttet med 6,6 millioner kroner af Danced og løber fra 2000 til 2003. Dansk miljøbistand har tidligere støttet et andet projekt i Thailand, der sikrer en mere effektiv kontrol med handelen ved at uddanne toldvæsen og politi.

De indviklede regler i CITES, gør det ekstra svært at trænge igennem med budskaberne.

CITES, eller washington-konventionen som den også kaldes, drejer sig om, hvilke dyr og planter der er så truede, at der bl.a. ikke må handles med dem - hverken levende dyr/planter, eller hele og dele af dem i død tilstand.

De thailandske elefanter er et godt eksempel på, hvor vanskelig situationen er:

-De 2000 vilde thailandske elefanter er beskyttet gennem CITES-konventionen, mens de 3000 "husdyrs-elfanter" hører under transportloven. Produkter fra de tamme elefanter er det legalt at handle med i Thailand - men ikke at udføre. Desværre kan man jo ikke se forskel på et stykke elfenben - og det er myndighederne, der har bevisbyrden. De skal bevise, at det pågældende stykke elfenben stammer fra en vild elefant og derfor ikke må sælges, forklarer Robert Mather.

Elefantbestanden i hele Asien er under pres. Mindst dog i Indien hvor bestanden er på op mod 29.000 dyr. I Thailand bliver der kørt et forsøg i WWF-regi med genudsætning af nogle af de arbejdsløse elefanter. Men problemet er, at der er så få større skovområder tilbage, hvor elefanterne kan leve uden at komme i konflikt med mennesker - og deres afgrøder.

Insekter i glas og ramme

En undersøgelse som WWF Thailand lavede sidste år viser, at ud af 17 undersøgte store hoteller havde 11 en eller flere forretninger, der kun handlede med elfenben. Og en anden WWF-undersøgelse blandt 200 turister i Thailand afslørede, at kun omkring 15% af dem var klar over, at det er ulovligt at tage elfenben med sig ud af landet.

Vi fortsætter med at give os ud for godtroende turister på vores rundtur i Bangkok, der foregår sammen med Yongyut Khamkong fra WWF i Thailand. Han koordinerer den thailandske del af den nye Danced-støttede kampagne og har et godt råd til turister:

- Er du i tvivl, så lad være! Du risikerer at miste varen og dermed også de penge du har betalt; og det er dig der blive anklaget og får bøde - eller fængselsstraf, hvis det er meget alvorligt. Ved at lade være at købe tvivlsomme varer kan du til gengæld være med til at beskytte truede dyr og planter, fordi efterspørgslen forsvinder, og samtidig er du med til at påvirke andres holdninger.

På gaderne i Thailand sporer man endnu ikke nogen holdningsændring. På et af hovedstrøgene i Bangkok ser vi tasker lavet af cobraslanger - med hovederne siddende på endnu som en morbide påmindelse. Prisen er cirka 600 kroner.

Insekter er også i høj kurs. Alle steder her i Thailand sælges insekter og sommerfugle i glas og ramme. Skinnende blå sommerfugle så store som en udbredt hånd til 50 kroner, glinsende store blåsorte biller - sammen med mange andre familiemedlemmer i alle mulige farver og faconer - til under 100 kroner. Udbudet er stort. Mange af insekterne kommer i dag fra farme, hvor de "produceres" med henblik på dette souvenirsalg - fordi de allerede er udryddet eller er meget sjældne i naturen. Men nogle er også uhyre sjældne insekter, der fanges illegalt.

Netop derfor mener Niels Nielsen fra CITES-kontoret i Skov- og Naturstyrelsen, at der skal sættes ind på flere fronter:

- Det er godt, at der nu også kommer informationer ud i Sydøstasien. Det kan forhåbentlig øge bevidstheden i turistindustrierne hos de folk, der helt konkret kan gøre en stor forskel.

Hajgebisser

Ved grænserne - lige indenfor i Cambodia, Laos og Burma - foregår en stor del af den ulovlige handel med såvel levende dyr og dele af dem i død tilstand.

Ved denne særlige grænsehandel kan man købe tigerskind for omkring 16.000 kroner. Leopardskind kan købes for omkring 6000 kroner, mens kiloprisen for elfenben ligger på cirka 1500 kroner. En bjørneklo kan blive din for bare, hvad der svarer til 25 danske kroner. En levende pythonslange kan købes for omkring 1200 kroner, de fleste - såvel levende som døde slanger - går i stor stil til det kinesiske delikatessemarked.

Men også her i Bangkok - bl.a. ude på det store weekendmarked er der et righoldigt udbud. En del af de såvel døde som levende "produkter", vi ser, er blandt de 30.000 på CITES-listerne. 1000 af disse er så truede, at al handel med dem er forbudt.

I en butik hænger der horn fra den sjældne hvide bøffel, kløer fra en vild bjørn - fra Burma, fortæller ejeren beredvilligt. Forrest

imponerer det store tandsæt fra en tigerhaj – pris 800 kroner.

Vi går videre til afdelingen for de halv-levende dyr. En papegøjefamilie har i frustration pillet sig næsten rene for fjer. I en anden bod sidder en masse mindre sangfugle klemte sammen i et bur. Nogle er døde og hænger med hovedet presset ud mellem tremmerne.

Ved siden af svømmer koralfisk rundt i små plastikposer, og vi spekulerer over, hvor mange af dem der mon er fanget med cyanid. Det betyder, at de lever lige nu – og måske et par måneder efter kunden har betalt for dem i dyre domme – og derefter dør. Cyanid har desuden også dræbt det koralrev, de kommer fra. Når man dykker hen over havbunden sådanne steder, er de eneste oplevelser korallernes hvide skeletter – alt liv, alle farver er væk.

Flere koraller

Herhjemme siger statistikken, at mindst 4 ud af 10 dyr og planter, der er ulovlige at tage ind i Danmark ifølge CITES, kommer fra Sydøstasien – og meget går ud i verden netop via Thailand.

Hans Sode fra toldvæsenet i Kastrup Lufthavn fortæller, at koraller fra Asien de sidste par år tages med hjem af flere og flere danske turister som et ferieminde.

Den nyeste statistik fra juli i år, der dækker det seneste tiår, viser, at af de 30.000 "genstande", der er blevet taget i tolden, bæres de 78 % ind i landet af en turist som souvenir.

– Antallet af fugle og krybdyr er faldet, men til gengæld er koraller og konkylier steget voldsomt. Folk er ikke klar over, at faktisk må man ikke engang tage et lille stykke dødt koralskelet med sig hjem; uanset om man finder det skyllet op på stranden eller køber det. Når man taler med folk og forklarer, hvorfor det er sådan – så er de helt enige i, at naturen skal beskyttes. Men ude i situationen tænker de fleste "åh, det lille bitte stykke koral, eller dette ene lille stykke skind, kan der da ikke ske noget ved at tage med hjem", siger Niels Nielsen fra Skov- og Naturstyrelsen.

Dyrene og planterne under CITES er delt op på tre lister – der jævnligt ajourføres efter internationale forhandlinger, hvorefter visse planter og dyr skifter liste, alt efter hvor truede de aktuelt er.

Liste 1 er de stærkt truede arter. Her finder man f.eks. tigre, menneskeaber, havskildpadder og elefanter.

Liste 2 er de truede arter f.eks. krokodiller, papegøjer, aber, orkideer og kaktus.

Liste 3 er de lokalt truede arter.

Washingtonkonventionen/Cites

Konventionen om international handel med truede dyr og planter kaldes CITES, og den trådte i kraft i 1975. I dag er den underskrevet af mere

end 150 lande, bl.a. Danmark og Thailand. Men et er at underskrive – noget andet at efterleve og sætte ressourcer af til at checke, om konventionen overholdes. Thailand forsømte sine forpligtelser i en sådan grad, at landet af CITES-underskriverne blev handelsblokeret i april 1991 og et år frem. Det betød bl.a., at landet gik glip af flere hundrede millioner kroner i eksportindtægter især fra deres orkidè-farme.

I Thailand kniber det stadig med at checke, at CITES overholdes. Af et par hundrede ansatte i toldvæsenet i Bangkoks lufthavn er der kun et par personer, der har til opgave – og er uddannet til – at gennemføre kontrollen.

MILJØ PÅ SKOLESKEMAET

På PDA-centret i Nang Rong forvandler skolebørn gamle bildæk til store opbevaringskrukker, mens andre bliver undervist i “vandets vej”. Børnehavebørnene forstår også, at vand er dyrebart og har derfor rykket både vask og tandbørstning ud i den økologiske urtehave. Ud af et hav af meget konkrete tiltag har det dansk støttede projekt i alt bidraget til, at en halv million børn i Nordthailand har kunnet deltage i miljøfeatureundervisning.

Ved indkørslen til fru Sompong Poonpimpakuls hus i landsbyen Ruam Jai i Nordøstthailand vajer et grønt flag ved siden af Thailands rød-blå-hvide. Familien er månedens vinder af skolens konkurrence om det mest miljøvenlige hus, og da samtlige huse i byen er tilmeldt, er man stolt af placeringen.

Haven er et mønstereksempel på samspillet mellem mennesker, husdyr og planter med 100% genbrug af spildevand og affald. Efter en tidlig pensionering har hendes mand fået certifikat som naturmediciner, og med planter fra haven kureres eller dulmes så forskellige lidelser som sukkersyge, lammelser, rygsmerter og impotens.

Konkurrencen er et af resultaterne af det miljøundervisningsprojekt, som den thailandske NGO “Population & Community Development Association” (PDA), har gennemført med støtte fra Danced. Projektet omfatter 4 provinser i det nordøstlige Thailand, som også hedder Isaan, og som er den fattigste del af landet. Projektet er nået ud til 2.000 skoler og knap 500.000 elever har fået miljøundervisning.

Men det er ikke kun ude i byen, der konkurreres. Skolens elever er delt op i fem grupper, hver med ansvar for orden og renholdelse af et område på skolen. Områderne går på skift mellem grupperne, og her kåres vinderen – ved en kollektiv afgørelse – hver dag.

Der konkurreres også mellem skolerne, og Bam Ruam Jai I skolen har vundet Muang distriktets første pris for den bedste miljøindsats. For

undervisningen og aktiveringen af eleverne – men måske i særlig grad for involveringen af resten af samfundet.

Thailand er midt i en demokratiserings- og decentraliseringsproces, og den nye forfatning har borgernes aktive involvering i bl.a. miljøbeskyttelsen som et bærende element. Blandt de ni lærere på skolen hersker der ingen tvivl om, at deres by efterhånden er rustet til at deltage i processen, og at eleverne har et langt bedre grundlag for at medvirke i beslutningerne end de selv havde.

Fokus på nabo-fabrikken

I PDA projektet er lærerne trænet ud fra den samme manual, og undervisningen på de mange skoler har nogenlunde fulgt de samme linier, men de opfølgende aktiviteter har til gengæld været meget forskellige. Genbrug er dog et gennemgående emne. Produktion af måtter, kurve og blomster af brugte mælkekartoner er nærliggende i et land, som Danmark med en direkte donation fra Frederik den niende lærte at drikke mælk.

På skolen Nong Ya Pong i Borabna distriktet arbejder man da også med genbrug, men fokus kom hurtigt til at ligge et andet sted. En kilometer fra skolen ligger en fabrik, der producerer nudler, og herfra er der i årevis kommet en rædsom stank fra spildevandet.

Når vinden var i den "rigtige" retning, var det stort set umuligt at opholde sig på skolen, og derfor valgte eleverne fabrikken som det vigtigste indsatsområde.

Virksomheden var indstillet på at gøre noget ved problemet, men den havde ikke metoden, og de første forsøg med anvendelse af diverse kemikalier havde da også kun ringe effekt. Men gennem PDA fik man kontakt til et landbrugscenter i Sara Buri, hvor man anvendte en japansk udviklet blanding af mikroorganismer til en lang række formål bl.a. til at bekæmpe lugtgener fra svinegylle. Eleverne fik virksomheden til at tilsætte spildevandet EM – effektive mikroorganismer. Og som "Danceds udsendte" selv kunne konstatere med egne næsebor, så er stanken faktisk helt væk.

Behandlingen er næsten gratis, og spildevandet kan nu oven i købet bruges til at vande frugttræer med – og mangofrugterne bliver efter de ansattes udsagn dobbelt så store som før. Industriministeriet har været på besøg og bruger nu virksomheden som eksempel til efterfølgelse, og guvernøren er gået aktivt ind i udbredelse af metoden med EM.

Tandbørstning i urtehaven

Børnene i de første klasser til og med sjette klasse er lette at motivere for miljøet, men faktisk er det muligt at starte endnu tidligere.

I Isaan er vand generelt en mangelvare. Nedbøren er sparsom, og mange steder er grundvandet salt. Børnehavebørnene på skolen med det lange

navn Chum Chon Ban Phai Ying Yong Utit i Khon Kaen provinsen forstår godt, at der skal spares på vandet og al deres tandbørstning og vask foregår derfor ude i urtehaven, så ikke en dråbe går tabt. Haven er økologisk, og det er sæbe og shampo også. Sæbeprodukterne fremstilles af de ældste elever, og de konkurrerer fint på det lokale marked med de kemiske produkter – både hvad angår pris og kvalitet.

PDA's dansk støttede projekt er ved at være slut og har i bedste skole-stil fået tildelt et 10-tal af den eksterne evaluator.

Men resultaterne skal bruges til noget mere, og det er tanken, at PDA skal være rådgiver i et regeringssamarbejde, der er ved at blive planlagt mellem Danced og det thailandske undervisningsministerium om udvikling af et miljøundervisningsprogram for samtlige skoler i landet.

PDA's karismatiske leder, Mechai Viravaidya, fremhæver miljøundervisningens betydning i demokratiseringsprocessen:

– Der er dog også andre brugbare og vigtige områder. Derfor er vi begyndt at etablere "ungdomsregeringer" i kommunerne. Interessen i de første 12 kommuner har været overraskende stor med stemmeprocenter blandt de 14-24 årige på tæt ved 100%. Og det vel at mærke uden at der er tale om betalte stemmer, som der i Thailand desværre er en vis tradition for.

Ungdomsregeringer

Ud over miljø skal ungdomsregeringerne beskæftige sig med sport og fritidsaktiviteter og med jobtræning.

Men Thailands svøbe er korrruptionen, og Mechai er ikke direkte stolt over den 60. plads landet indtager i opgørelsen over de mindst korrupte lande.

Han håber dog inden udgangen af 2000 at have arrangeret den første ungdomskongres om antikorrruption, hvor de bedste elever fra "Danced-skolerne" skal være de drivende kræfter.

Som medlem af senatet arbejder han også for oprettelse af en senats-komite for civilsamfundet. I kampen mod AIDS og for børnebegrænsning har Mechai også været aktiv og opnået epokegørende resultater. Faktisk blev han internationalt kendt som "Mister Condom" – men det er en anden historie, som Danced ikke har bidraget til.

SEED-projektet har løbet fra 1996 til sommeren år 2001 og har i alt fået bevilget 11 millioner kroner i støtte fra Danced. Under projektet er omkring 1400 lærere blevet trænet i at undervise i miljøspørgsmål. Desuden har lokale miljø-græsrodder i over 600 landsbyer også fået støtte. 13.000 forældre er også blevet inddraget i aktiviteterne.

HVOR KARDEMOMME, INGEFÆR OG ORKIDEER GROR

Danced-projektet i Dronning Sirikits botaniske have i Nordthailand er meget "biodiverst": Prydhave for turister, center for forskning og uddannelse netop i biodiversitet – og beskytter af bl.a. de mange vilde orkideer; Sirikit er samtidig rammen om et bedre samarbejde mellem bjergstammerne og myndighederne – direkte og via en græsrodsbevægelse.

Scene 1: Det nyeste væksthuse indeholder både høje klipper og et buldrende vandfald. De store botaniske samlinger og bibliotekerne er righoldige. Det nye træningscenter til forskere og langtidsbesøgende har 100 moderne værelser og det nye informationscenter er af højeste standard, og i 1999 åbnede det nye naturvidenskabelige museum på stedet.

Scene 2: Et hus i landsbyen er ved at få nyt tag. De gamle blade ryger ind i midten af husets bare jordgulv og det hele brændes af. Hønsene drøner rundt på de mudrede stier, og hverken de eller de mange hunde kan længere rode i affaldet, der som noget helt nyt lægges i spande uden for hver hytte. På de stejle terrasser eksperimenteres med ingefær og kvinderne indsamler medicinplanter fra skoven.

De to meget forskellige scener lyder ikke umiddelbart, som om de har meget til fælles, men det har de: Mange af landsbyens marker, de mange væksthuse og både skov og land omkring hører under Dronning Sirikits Botaniske Have, der fylder godt op i landskabet med sine tusind hektar lidt nord for Chiang Mai i Nordthailand.

Og både en del af såvel landsbyens som selve den botaniske haves aktiviteter støttes med dansk miljøbistand og er en del af et meget sammensat Danced-projekt, hvor mange tråde samles. Kodeordet for begge, og projektet som helhed, er opbygning af kapacitet – i haven, i landsbyen, på universiteterne etc.

Det fælles mål under "paraplyen" er overordnet at passe på områdets specielle natur og gøre den botaniske have til et velfungerende center for forskning og udvikling omkring biodiversitet i hele Thailand.

I det komplicerede projekt er der desuden også meget forskellige parter – og interesser – der skal nå sammen og mødes i praktiske kompromisser.

–Bare det at bane vejen for en dialog, der kan nå sammen, vil i sig

selv være et stort skridt. Vi taler om, at en part i projektet er den mest progressive lokale organisation, der arbejder ihærdigt for at støtte bjergstammerne – og en anden er det magtfulde skovdepartement, der ejer en meget stor del af jorden i Thailand. Projektet omfatter også samarbejde mellem botaniske forskere og institutioner – danske som thailandske; og selve det at udvikle Sirikits Botanisk Have både som besøgshave og et forskningscentrum omkring biodiversiteter, fortæller Peter Kurt Hansen.

Peter Kurt Hansen er teknisk leder af projektet, der hedder “Kapacitetsopbygning inden for Biodiversitet, Queen Sirikit Botanic Garden”. Han har tidligere arbejdet på andre danskstøttede projekter – i alt femten år forskellige steder i Asien bl.a. i Nepal, Indien og Laos.

Hovedformålet er at udvikle mere kompetence i form af bedre uddannet personale, bedre forsker-uddannelser, og forbedrede metoder til at indsamle viden for derved at kunne styrke indsatsen omkring at bevare biodiversiteten.

Kaffe og kardemomme

For at bevare biodiversiteten er samarbejde med lokalbefolkningen – primært bjergstammerne – en meget vigtig del. Og for at landsbyerne fungerer så bæredygtigt som muligt har de brug for forskellige afgrøder, landbrugsrådgivning og flere forskellige indtægtskilder der gør dem mindre sårbare når en afgrøde slår fejl – og dermed også i mindre grad tvinger dem til at rydde nyt land eller sprøjte for mange pesticider ud.

Oppe i højderne ligger “Mae Sa Mai”, der er en af de Hmong-landsbyer, der er involveret i projektet. Fem landsbyer er det direkte, mens 30 andre også deltager via organisationen “IMPECT” – en lokal græsrodsorganisation der arbejder for at forbedre de forskellige bjergstammers stilling.

På disse frodige kanter falder der vel 1100 millimeter regn, og mange af dem er faldet i disse dage. Så Peter Kurt Hansen slår firehjulstrækkeren til, så fartøjet sejler op over mudderet for at nå frem. Regnen stilner af og ude på markerne går flere mænd iført gummistøvler, giftbeholdere og sprøjtepistoler og giver de små lichie-frugttræer en hjælpende dosis.

– Tidligere groede der ris og opium her. Ris kan ikke svare sig i forhold til andre niche-afgrøder, der kan indbringe mere og som klimaet heroppe er fortrinligt til. Og opium bliver der slået hårdt ned på, så afgrøderne i dag er kål, gulerødder og desuden lichi-frugttræer der kræver en del sprøjtemiddel, mens de er små, fortæller Peter Kurt Hansen.

Især er mange af landsbyens rismarker erstattet med lichi – også hos Wang Xeng, der er landsbyformand for de 1670 beboere i byen.

Han tager os med rundt i landsbyen og omkring landsbyen – også op til

de områder, hvor landsbyen forsøger sig med at dyrke dværgkaffe og nye sorter af ingefær og kardemomme. Men de planter også træer. Skov-tilplantningen er et led i strategien for at beskytte vandet, der falder heroppe og senere havner længere nede i landet.

80% af Doi Suthep-Pui National Park, der grænser op til den botaniske have, er udlagt både som beskyttet område og vandbeskyttelsesområde.

- ved aktivt selv at tilplante og dermed beskytte naturen håber landsbyen engang i fremtiden at få medansvar og medbestemmelse for forvaltningen af det vi kan kalde kommune-skoven. Brugen af den forvaltes i øjeblikket suverænt af skovmyndighederne, fortæller Peter Kurt Hansen.

Så landsby-boerne her forbereder sig på de nye mere demokratiske tider, der er varslet for Thailand med mere lokal medbestemmelse over naturens ressourcer. De forsøger at demonstrere, at de kan tage hånd om skoven selv på en bæredygtig måde.

Dronningens have

I Nordthailand går man ikke tur i Kongens Have men i Dronningens Have - for landets ældste botaniske have blev i 1994 officielt døbt til Dronning Sirikit Botaniske Have.

Den er enorm når hele arealet - også Hmong landsbyernes marker - tælles med.

- Sirikit er også sekretariat for sammenslutningen af botaniske haver i Thailand, og vi har fået gode faciliteter og betingelser for at blive et naturligt centrum for forskning omkring biodiversitet på landsplan, siger Weerachai Nanakorn, der er direktør - og naturligvis botaniker.

Men selv om orkideen er Thailands nationalsymbol, er den ikke hans speciale, men derimod græs-arter som der findes tusindvis af, "og som kun få unge botanikere er eksperter i at kende forskel på".

Orkide-eksperter har man selvfølgelig mange af i Thailand, men nogle af de største eksperter inden for orkideer og den øvrige thailandske flora skal man pudsigt nok til Danmark efter. Blandt et af de centrale navne er Kaj Larsen der var med til at udarbejde Flora Thailand, og den tidligere danske ambassadør i Thailand - Gunnar Seidenfaden, foruden mange yngre eksperter.

Med Weerachai Nanakorn som fører, kommer vi på en dag haven rundt - ad naturstien, gennem væksthuse, biblioteket, det store herbarium, arboretet, laboratorierne, databasecentret osv.

Alle botaniske faciliteter - og af meget høj standard - findes her, så hvad i alverden skal dansk miljøbistand egentlig her?

- Her i centret og haven klarer vi os godt materielt. Så for en gang skyld skal vi levere det som vi danskere faktisk er nogle af de bedste til: Nemlig at lave systemer, der udnytter det hele optimalt - og som også fungerer, når projektet er slut og eksperterne væk - frem for at blive afkrævet meget konkrete, men måske mere kortsigtede resultater,

siger Peter Kurt Hansen.

Konkrete felt-studier i Sirikits store område skal få flere af de thailandske studerende ud af deres meget høje elfenbenstårne; og et udvidet netværks-samarbejde mellem danske og thailandske forskningsinstitutioner skal bidrage til den kapacitetsudvikling, der er kodeordet for hele projektet – hvad enten vi taler om udvikling af IMPECT's ressourcer eller internationale forskningsnetværk til gavn for den nordthailandske natur.

– Sirikit har god basis for at være med til at påvirke forvaltningen af biodiversitet bl.a. gennem at skabe en uddannelse, der både har biodiversitet og forvaltning i sig. Og gennem vores kontakter i universitetsverden kan vi være med til at styrke biodiversitetselementet i de akademiske uddannelser generelt, siger Weerachai Nanakorn.

Et levende museum

Men også som traditionel botanisk have har Sirikit en stor mission – i at bevare oprindelige arter i deres rendyrkede form. F.eks. orkideerne som der findes knap 1300 forskellige vilde udgaver af i Thailand. De 350 gror i Sirikit – genetisk reddet for eftertiden. De orkideer vi kan købe herhjemme og i Thailand er hybrider fremavlet med særlige egenskaber på orkide-farme; men også de stammer fra de gamle ægte og vilde former, hvis naturlige levesteder skrumper ind.

På det danske regentpars statsbesøg i Thailand i februar 2001 skal man besøge projektet i Sirikit. Den botaniske have planlægger derfor et seminar i den uge, der netop handler om det thailandsk-danske samarbejde inden for biodiversitet gennem de sidste hundrede år.

Dronning Sirikits Botaniske Have ligger 27 kilometer nordvest for Chiang Mai tæt op til Doi Suthep-Pui National Park, der er på 960 hektar – de 80 procent er skov og vandbeskyttelsesområde. Den botaniske have er på 1000 hektar og ligger i en højde mellem 600 og 1200 meter.

Tre større floder løber igennem området.

Projektet "Kapacitetsopbygning i biodiversitet" støttes af Danced med 13,7 millioner kroner og går ud på at forbedre den tværfaglige tilgang til dokumentation, forvaltning og bevarelse af biodiversitet i det nordlige Thailand. Projektet løber fra 1999 til 2002.

I projektet samarbejder Sirikits Botaniske Have bl.a. med Den botaniske Have, Botanisk Institut, Botanisk Museum, Zoologisk Museum – alle under universitet i København, desuden Esrum Møllegård, Forskningscentret for Skov og Landskab og Institut for Systematisk Botanik under Aarhus Universitet.

Søslaget om Songkhla

Græsrodsarbejde herhjemme er ret omkostningsfrit. Mange andre steder kan det koste livet. Kampen om fiskene i havet ud for Thailand er hård; en fisker er blevet dræbt og andre truet. Konflikterne er mange og forskellige – det samme er fjenderne. Men et nyere netværk, der støttes af Danced, giver fiskerne hjælp til sammen at gøre noget for deres eksistensgrundlag og samtidig bevare naturens ressourcer.

Formanden for den lokale organisation, der støtter fiskersamfundene i udkanten af Songkhla kører os rundt fra landsby til landsby og forklarer undervejs om situationen. Over ryglænet i bilen hænger hans skudsikre vest og på bagsædet ligger en pistol. Et praj fra en politimand, der gik via vores vens far, fik denne fredelige mand til at anskaffe sig dette selvforsvar. Der er sat en pris på 80.000 bath på hans liv – lidt fornærmende lavt, synes han.

Det sidste bliver sagt sådan lidt for sjov, men ingen tvivl om, at situationen og konflikterne for fiskerne på disse kanter er alvorlige nok. En fisker er allerede blevet dræbt. Så når der her kæmpes for at bevare naturressourcerne – især fisk foruden mangroven og korallerne hvor de yngler – foregår det ikke blot med ord.

Problemerne er mange og forskellige – det samme er fjenderne. Vennerne er få, men de er der – bl.a. via støtte gennem et dansk miljøbistandsprojekt. Projektet går ud på at opruste samarbejdet mellem forskellige organisationer og befolkningsgrupper – og desuden mere overordnet give bistand til at organisere landets miljøarbejde. Det sidste foregår i høj grad gennem NGO-COD, som er paraplyorganisation for flere hundrede af landets miljøorganisationer – I forhold til tidligere så konfronterer vi i dag i høj grad regeringen med dens politik og den måde, som den fører den ud i livet på; og vi stiller flere kritiske spørgsmål, siger Ravadee Prasertcharoensur fra NGO-COD.

Ravadee er en af de mest erfarne NGO'er på miljøfronten. Hun forklarer, hvordan græsrodsarbejdet og finansieringen af det har ændret sig. Bare for et par årtier siden strømmede pengene til de thailandske NGO'er – ikke mindst fra USA. Dengang arbejdede græsrodsorganisationerne i høj grad med konkrete opgaver, som regeringen ikke selv magtede.

Hun siger, at man kan sammenligne udviklingen med, hvordan det frivillige sociale arbejde herhjemme gik fra at foregå via "hattedamer" til kritiske organisationer, der ud over at yde en konkret indsats også blander sig i den politiske proces.

Bæredygtige partnerskaber

Ravadee er også direktør for programmet "Danced partnerskab for bæredygtig udnyttelse af naturressourcer". Hun sidder her i spidsen for en central enhed, som via dansk miljøbistand støtter fire meget forskellige projekter omkring forvaltning af naturressourcer forskellige steder i landet.

Et af dem drejer sig om "kystzone- og floddeltaforvaltning i det sydlige Thailand", og arbejder netop med fiskerlandsbyernes problemer – som samtidig også er naturens.

Det gennemgående problem er, at fiskeriet er gået tilbage. Årsagerne er: Overfiskning, ødelæggende fiskerimetoder, forurening og ødelæggelse af mangroven. Lokalbefolkningen på den 2.000 km lange kyststrækning ud mod den Thailandske Golf mod øst og Andaman Havet mod vest – og på de talrige små øer – har traditionelt haft fiskeri som det helt dominerende erhverv. Landsbyerne er totalt afhængige af fiskeriet, og det er en katastrofe, når det svigter.

Ideen med projektet er både at presse regeringen til at leve op til dens egen vedtagne politik på området og samtidig vise alternative måder at udnytte naturen på. Kernen i projektet er også at styrke miljøorganisationerne og lokalsamfundene på en måde, så de får skabt et netværk.

I kystzoneprojektet har seks forskellige involverede miljøorganisationer fået skabt et samarbejde mellem mere end 100 landsbyer i 13 forskellige provinser. Via samarbejdet er lokalsamfundene blevet aktive på den politiske arena, og projektet har samtidig konkret demonstreret anderledes måder at udnytte naturen mere bæredygtigt på.

Blokade i havnen

For cirka et års tiden supplerede seks fiskerlandsbyer omkring Songkhla på Østkysten deres politiske kamp med en blokade af indsejlingen af den store vitale havn i Songkhla.

I årevis havde fiskerlandsbyerne – der i århundreder udelukkende har levet af fiskeri og udført det bæredygtigt – forsøgt at få regeringen til at gøre noget ved trawlerne hærger.

Trawlerne – der her er lokale – overholder hverken kvoter, regler om fiskesteder eller metoder. Efter år, hvor Baan Lae der er en lille muslimsk fiskerlandsby ned mod havnen, har forsøgt at få regeringen til at gøre noget ved overfiskeriet, gik blokaden ind.

I to uger vuggede de små fiskerbåde side ved side, og fik den ellers så travle havn til at ligge stille hen. De sørgede også for at passivere politiet ved at spænde fiskenet ud, så patruljebådernes skruer gik i nettet, når de nærmede sig blokaden.

Aktionen var en succes. Medierne dækkede aktionen og premierministeren rejste til Songkhla og forsikrede fiskerne om, at reglerne for trawlfiskeriet ville blive stadfæstet og skulle

overholdes.

Men i praksis er der ikke sket så meget – trawlerne overfisker stadig. Vinterens valg kan betyde en ny regering, som fiskerne så vil kontakte – igen. “Og sker der stadig ikke noget, kan der godt blive tale om nye aktioner. Men en blokade er et stort arbejde og det er svært at få folk med, fordi det er risikabelt”, siger landsbyformanden i Baan Lae, der betyder “Havets huse”.

Han forklarer også, at uden hjælp fra netværket og NGO’erne var de ikke nået så langt. “Vi har fået nye venner, og de har hjulpet med at skrive breve, arrangere seminarer og få journalisterne til at interesse sig for vores sag. Men selve blokaden er helt vores egen sag”, understreger han.

Landsbyformanden mener, at man sagtens kunne få en hurtig og varig løsning på problemet. “Amerikanerne skal boykotte seafood fra Thailand og forbyde import af fangst, der er sket med miljøødelæggende metoder. Så ville der hurtigt ske forbedringer”.

Han forklarer også, at den måske allerstørste forandring via projektet er, at landsbyerne har organiseret sig og er blevet en politisk magtfaktor.

Eget inspektionsskib

Mens regeringen er den reelle fjende i Baan Lae, er fjenden de store trawlere – ofte fra andre regioner og lande – på øen Kho Yao Noi. Den lille ø kan man se over til fra ferieparadiset Phuket på vestkysten.

Da det danske kystzoneprojekt startede hernede tilbage i 1995 brugte mange af de lokale fiskere et såkaldt skrubbe-net, der ødelægger både havbund og dræber fiskeyngel.

Første skridt blev en sammenslutning, som fiskerne selv lavede, og hvor hovedparten af fiskefamilierne meldte sig ind. Her blev det vedtaget at forbyde den slags fiskemetoder, og fiskerne blev også enige om at danne fælles front mod de store trawlere – hvis net kører hen over havbunden og spolerer både den, fiskeyngelen såvel som koralterne.

Da fiskerne først havde fået dannet deres netværk, kom de faktisk hurtigt i dialog med regeringen, der fastlagde grænser for, hvor tæt ind mod kysten trawlerne måtte komme. Men hverken regeringen, de lokale myndigheder eller kystpolitiet var i stand til at sørge for, at grænserne også i praksis blev overholdt.

Hvad gør man så, når ens levebrød er truet? Fiskerne sparede op og købte sammen et lille men hurtigtgående inspektionsskib. “Afregningen” kom meget hurtigt fra modsat hold i form af beskydning fra trawlerne. En lokal fisker døde i et sådant angreb, og en forårsnat i år 2000 brændte “mellemmænd” inspektionsskibet af.

Fiskerne anskaffede sig et nyt inspektionsskib, og de vandt næste runde: Antallet af trawlere er faldet – med 80% vurderer landsbyen – og det lokale bæredygtige fiskeri er igen steget, så familierne kan

Leve af det.

Yngelpleje

Samme langsigtede tankegang har også betydet, at fiskerne i landsbyen Baan Lam Jong Tanon inde ved selve Songkhla Sø har fået store indtægtsstigninger, og i dag faktisk tjener tre gange så meget som fiskerne ude ved kysten.

Men sådan var situationen bestemt ikke for seks år siden. Da gik rejefiskeriet længere og længere ned – og det egentlige fiskeri var næsten ophørt.

Her var fjenden hverken trawlere eller regering – men de metoder fiskerne selv brugte: Gift der lammer fiskene, så de kan skovles op – store som små – eller lys der har samme effekt.

Også her besluttede fiskerne i fællesskab at forbyde metoderne, men økosystemet havde taget for meget skade til at komme sig uden hjælp. Fiskerne fredede derfor selv et område af søen på 60 hektar, hvor de udsatte fiskeyngel, som fiskeridepartementet under regeringen leverede. Effekten var så god, at seks andre sø-landsbyer tog ideen op, og dermed blev yderligere 200 hektar søareal beskyttet.

At fiskeriet igen har fået det meget bedre i søen, behøver man ikke fine målinger og undersøgelser til at fortælle. Det er blot at se på maskestørrelsen på fiskernes net. De kan igen tillade sig at bruge de stormaskede net – lade de små fisk svømme og vente på, at de vokser sig store og fede.

De 10.000 mennesker i de syv landsbyer inde omkring Songkhla Sø lever nu så godt af fiskeriet, at de med hjælp fra NGO-netværket har fået etableret lokale opsparingsforeninger. Herinde ved søbredderne tjener fiskerne nu op mod 1000 bath om dagen. I Baan Lam Jong Tanon er 700 ud af landsbyens 1300 indbyggere medlemmer af foreningen og har sparet 3 millioner bath op. For de penge kan de fortsætte deres fælles aktiviteter uden NGO'erne – der så kan koncentrere sig om at udbrede systemerne til andre landsbyer.

Projektet "Thai NGO-COD og Danced partnerskab om bæredygtig ressourceforvaltning" har kørt siden 1995 og fortsætter frem til 2002. Den samlede bevilling er på knap 44 millioner kroner.

Den danske støtte er primært gået til rådgivning, til naturbeskyttelse, organisering og kommunikation. Projektet ligger derfor helt på linje med principperne i den nye thailandske forfatning fra 1997 om at befolkningen skal involveres mere aktivt.

Grøn radio før daggry

Der er travlt i mediehuset. Under de lydisolerende æggebakker i studiet er et langt temaindslag fra i går under redigering, og i dag skal dagens tv-hold ud på tre optagelser, der alle handler om miljø. Parallelt kører et hav af andre programmer og aktiviteter under Young Green Media Project, som Danced har været med til at støtte fra starten i 1996, og som nu har fået forlænget bevillingen. For 3,5 millioner kroner i alt er man en gang om ugen igennem flere år nået ud til omkring en kvart million unge miljøinteresserede seere.

Shamanen svælger skiftevis i whisky og råt dampende varmt bøffelkød, inden vandringen under landsbyens og mediernes bevågenhed går først til "Lykkens træ" og så gennem regnskoven op til vandreservoiret.

I landsbyen Maisia uden for Chiang Mai i Nordthailand er alle de små bedehuse til de afdødes ånder i naturen pyntet ekstra op i dagens anledning. Minth og de to kamerafolk får den årlige tilbagevendende begivenhed "i kassen", inden holdet går ind i regnskoven for at få lidt god grøn lyd og billeder med hjem som ekstra gevinst.

De unge grønne mediefolk klarer turen op og ned i den dampende varme regnskov i løse åbne badetøfler. Efter et par timers opvarmning i skoven suser de videre i dagens program ved hjælp af firehjulstrækkeren, der er doneret til mediehuset af narkotikamyndighederne, som derfor har deres logo på bilen; og sådan er det med det meste udstyr hos Young Green Media, der er noget af en sammenskudsforretning – både hvad angår husets målgruppe, udstyr, udvalg af programmer og meget forskellige bidragydere til husets drift.

Men Danced er en af de store bidragydere. Den danske bistand går til den del af udbuddet, der er rettet direkte mod unge og som på en eller anden måde har med miljø at gøre. Det vil sige, at en meget stor del af pengene er brugt til at købe dansk know-how – i form af konsulenter fra Danmarks Radio. En del er også brugt på udstyr og noget til at købe sendetid til de to landsdækkende miljøprogrammer for unge. Og selvfølgelig til løbende at producere udsendelser, fortæller direktør Pongtada Suriya – den døgnaktive ildsjæl bag multimedie-foretagendet:

– Organisationen har et socialt udspring, men meget hurtigt blev det ligeså vigtigt at forbedre miljøbevidstheden hos unge. Vi prøver at gå helt nye veje. For det første bruger vi unge journalister – og i

indslagene satser vi på drama, soap, smart grafik og musik. Vi bruger tidens sprog og hjælpemidler, så de unge ikke bare står af, fordi miljøproblemer behandles kedeligt og gammeldags, siger Pongtada Suriya.

Højlandet i centrum

Den oprindelige baggrund for projektet var en alarmerende stigning i antallet af unge i byen og hos bjergstammerne, der tog store mængder af stoffer, f.eks. amfetamin. Der måtte oplysning til – serveret på måder som de unge gad at høre på.

– Og da miljøproblemerne samtidig tonede frem, var vi allerede godt i gang med at arbejde os ind på den unge målgruppe, siger Pongtada Suriya.

Det er græsrodsorganisationen Thai worldview Foundation (WIF), som er udløber af den tilsvarende internationale worldview Foundation, der står bag. Dens hovedformål er kommunikation, der forbedrer almindelige menneskers mulighed for at medvirke positivt til samfundsudviklingen.

Siden WIF startede i Thailand i 1993 har de arbejdet tæt sammen med narkotikamyndighederne bl.a. om at få bjergstammerne til at droppe dyrkning af opium til fordel for andre afgrøder.

Nøgleområderne for WIF Thailand handler specielt om højlandet – beskyttelse af miljø og natur, og desuden narkotikaforebyggelse i samarbejde med skolerne.

Narko og sangfugle

For Young Green Media startede det med radio, senere kom fjernsyn til, i dag indgår også produktion af hjemmesider. Men også mere lavteknologiske måder at kommunikere på står på repertoire.

Man samarbejder med "Bjergstammesprog-radio" der oversætter programmerne til de mange stammesprog og på motorcykler kører ud med kassettebånd til landsbyerne. Der bruges højtaler til at sende informationerne ud over hele landsbyen på en gang. Vægaviser, kampagner – fulgt op af velgørenhedskoncerter – er andre kommunikationsformer som mediehuset bruger i arbejdet.

Pongtada arbejder – endnu kun på tankeplanet – også med en vision om et ungdomsmagasin og et internationalt ungdomsnetværk via internet omkring miljøproblemer.

Den største sejr indtil videre kom i 1999, hvor netop TV-ungdomsprogrammet "Young Zone" – der er finansieret af Danced – fik en fornem national pris som årets bedste ungdomsprogram. Udsendelserne ses i snit af knap en kvart million unge

Der var ikke kun tale om præmiering af et enkelt program men af ugentlige programmer over hele året. En gennemgang af Young Zones udsendelsesrække fra 1998 og frem til i dag viser hvor forskellige emner, der har været behandlet: Camping og miljø, alternativer til flasker og dåser, grønne områder i store byer, øko-turisme, sjældne

fugle, bevar skildpadderne, energibesparelser i skolerne, vand-hyacinter – flodernes forurening – og meget meget mere.

De har også lavet tv om et andet Danced-projekt – River Spy – der også findes en reportage om her i denne bog.

Parallelt med alle udsendelserne bliver der arbejdet med forebyggelse af narkotikamisbrug – også her bruges medierne på mange og forskellige måder.

På en rundtur i huset møder vi en lektion i praksis. Unge fra bjergstammerne – fem fra hver skole – er på ugeseminar; de er udvalgt som nøglepersoner, og skal senere – via den kommunikationstræning de får – give informationerne videre til deres skolekammerater hjemme.

Også her er der tale om “genbrug”. For de samme unge møder vi senere nede på plænen, hvor de bliver interviewet på tv til Young Zone omkring det forkerte i at jage en lille lokal sangfugl – en pitaliw – der egentlig er fredet.

Radio ved solopgang

Den aktuelle sendeflade som de pt. 25 unge journalister skal yde er 33,5 timers ugentlig radio og 2 timers tv fordelt på fire programmer – henholdsvis en time tirsdag til Young Zone og en time torsdag til Green Zone, som også finansieres af Danced

Kun tre af de ansatte er uddannede journalister, men alle de fungerende mediefolk har et par år på universitetet bag sig – og mange bruger nu også deres fritid på at videreudanne sig.

Tv-udsendelserne bliver optaget og sendt i kassette til Bangkok, hvor de skal være fremme tre dage før de skal i æteren. Herfra sendes de landsdækkende ud på to forskellige kanaler.

– Her på stationen skal alle stort set kunne alt, og kvaliteten kan derfor svinge lidt alt efter, hvem der er på. Men de unge får træning af miljøjournalister, og vi har også et godt samarbejde med tv-folk fra Danmarks Radio, der har undervist meget hos os, siger Pongtada Suriya.

Allerede tidligt om morgenen er mediehuset i gang. Fra 5 til 6.30 om morgenen sende radioprogrammet “Landbrug før dagry” til bjergstammerne i området.

– Folk står tidligt op, så det er det rigtige tidspunkt at sende på. Her bliver der diskuteret landbrugsfaglige emner, og lytterne kan også ringe ind. Det er meget populært, og der bliver udvekslet konkrete erfaringer om dyrkningsmetoder, afgrøder og miljøvenlig drift, siger Pongtada.

Miljøvenlig tv-star

I et redigeringsstudie er Minth på 25 år ved at få styr på indslaget fra landsbyen, mens der er ved at blive indspillet musik i et andet studie. Udstyret er dyrt, specielt til tv, så derfor var mediehuset her aldrig kommet i gang uden den danske støtte – selv om der også er

reklamespots i programmerne, som bidrager med indtægter.

- Vi prøver år for år at få mere ind via reklamespots og egne indtægter, så vi ikke skal tigge om donationer. Vi er også begyndt at udbyde produktion af hjemmesider og er allerede blevet bestilt til nogle stykker, bl.a. af turistmyndighederne her i Chiang Mai. Men vi skal til at markedsføre os mere professionelt. Vi vil gerne have kontakt med virksomheder der har brug for at markedsføre deres grønne produkter til vores målgruppe, siger Pongtada Suriaya.

Nu skal et andet tv-hold på opgave. Minth tager med, men denne gang er det Nine, der skal interviewe. Seancen foregår på et stort hotel og ligger i forlængelse af et pressemøde. Hun skal interviewe tre kendisser, men satser især på Saran You Wong Grachsang der er en yngre fjernsyns "superstar", som Nine selv udtrykker det.

- Vi har valgt ham, fordi han tit udtaler sig positivt om at passe på naturen og ressourcerne. Og det gør et meget stort indtryk på unge, hvis netop han anbefaler det, siger Nine.

Nine interviewer alle tre på en gang i hotellets lobby. Undervejs ringer den enes mobiltelefon, og samtalen bliver klaret for åben skærm, mens Nine fortsætter med de to andre.

Tilbage på stationen får Nine, der tidligere er fransklærer, meget travlt med at redigere og speake, så indslaget kan komme med i sendingen denne uge til Bangkok.

Så der bliver tid til, at Pongtada Suriaya kan fortælle lidt mere om fremtidsplanerne:

- Vi skal i højere grad være en medieorganisation, der yder mange forskellige former for service. I stedet for en NGO der hele tiden er afhængig af både regering og alle mulige organisationer, slutter Pongtada Suriya.

Fra 1996 til og med 1999 modtog Young Green Media Project i alt 3,5 millioner kroner fra Danced som dansk miljøbistand. Denne etape gik primært til at komme i gang og udvikle diverse koncepter, og det var i første omgang radiomediet, der blev satset på i de første år. Omkring halvdelen af pengene er gået til at købe know how hos danske konsulenter især til at undervise i elektroniske medier. Anden fase af projektet er startet i år 2000 og løber over fire år. Den fase støttes med 4 millioner kroner i miljøbistand. Mens første fase fokuserede meget på opbygning af kapacitet, så skal miljøindholdet yderligere forstærkes her i anden fase. Det er også meningen, at projektet skal støtte andre Danced-projekter i at nå bedre ud med information til deres respektive målgrupper.

Floddetektiver der går mod strømmen

Mistillid er godt – men selvtillid er langt bedre. Sådan er tingene vendt lidt på hovedet i et utraditionelt projekt, der skal forbedre vandkvaliteten i thailandske floder og vandløb. Forbilledet er dansk, rådgiverne også – og det samme er finansieringen. Elever fra 50 thailandske skoler fungerer som “floddetektiver”, der måler hvordan livet i vandet har det. Det gør de med det første thailandske materiale til miljøundervisning i hånden. “River Spy” giver eleverne selvtillid nok til at turde gå mod strømmen – og kæmpe for miljøet. I det små er “River Spy” med til at udfordre det meget autoritære thailandske uddannelsessystem.

Det er lørdag, men de ivrige floddetektiver og deres lærere har valgt at bruge fridagen på at måle forureningen og studere livet i en biflod til Ping-floden i den nordligste del af Thailand.

Dagen starter med, at et par af pigerne fra miljøklubben på kostskolen Suksasongkor Chieng Doi går en tur ned til “deres” biflod til Ping-floden, der løber igennem skolens areal. Græsserne står højt ved floden, og store hvepse svirrer i den fugtige hede luft. Pornvipa, Darava og Nongyao ser med kenderblikke floden an og siger, at vandet står for højt og strømmen er for stærk til at gå ud her i dag.

Deres lærer er helt enig; og da græsrodsorganisationen Green World Foundation, der står for projektet, er på besøg – med biler til rådighed – så er det bare om at komme af sted. Kursen sættes mod målestationen Chiang Dao, der ligger lidt oppe i bjergene.

30 børn fra hver af de 50 skoler fungerer som floddetektiver via dette Danced-projekt. Femten detektiver stuver sig i dag sammen i de to biler, der kører gennem et område med teaktræer, små plantager med mangotræer og med høje disede bjerge som perfekt baggrund.

Bidrag til risskålen

Vandketsjere, papir til måling af PH-værdi, glas, bakker, lup og de andre enkle hjælpemidler bliver hurtigt pakket ud. Efter tur går grupperne ud i vandet. De er dybt koncentrerede om hver deres opgave. Ved et par store sten får de fisket nogle vandinsekter op i et glas med vand. Bagefter bliver stenene lagt pænt tilbage på plads – og senere bliver insekterne også sat ud igen i floden, hvor tæt regnskov kryber helt ned til vandkanten ved den ene bred.

Ping-floden er en af de fire store floder, der længere nede løber sammen og bliver til Chao Praya floden – der som den vigtigste vandåre

holder de mægtige sletter midt i landet frodige og gør dem i stand til at fylde Thailands store risskål.

- Alle steder er det afgørende for de, der bor "neden-strøms", hvordan folk længere oppe behandler floderne, siger Oy Kanjanavanit. Hun er generalsekretær i Green World Foundation, og den korte udgave af hendes navn er Khun Oy.

For som det er tradition i Thailand kaldes alle "khun" - som fælles betegnelse for både "hr." og "fru" - og derefter fornavnet.

Hvad synes I?

Da alle grupperne er i land og optaget af at studere det småliv de har fisket op, fortæller Siriporn Wongmucha, der er lærer på kostskolen, hvor der går 600 elever:

- Starten på projektet var svær. Eleverne var ikke vant til at arbejde i grupper, men nu er de meget glade for det. Og efter de har fulgt livet i floden ved skolen, har eleverne foreslået, at vi på skolen selv sparer op til et anlæg til spildevandsrensning.

Khun Oy går rundt sammen med lærerne og snakker med grupperne.

- Hvad er det for en fyr I har der? Kan I finde den i bogen? spørger Khun Oy en gruppe elever. Efter lidt hektisk bladren rundt i det nye undervisningsmateriale - der er det første af sin type, der overhovedet findes på thailandsk - bliver småkravlet "diagnostiseret".

Det står så sløjt til med informationer på miljøområdet i Thailand, at Green World Foundation har startet et lille folkebibliotek i Bangkok. Det meste forskning er kun skrevet på engelsk og på et meget højt videnskabeligt niveau. GWF prøver at oversætte og skrive kortfattede udgaver af resultaterne, så de er til at forstå for almindelige mennesker.

- Mange thailandske forskere holder sig i deres elfenbenstårn. Det er vigtigt, at de ikke fastholder deres monopol på viden. At almindelige mennesker også opmuntres til at tænke selv og indser, at de selv har stor indflydelse på miljøet. Både i at passe på det og undersøge for eksempel floderne, siger Khun Oy.

GWF har - efter dansk forbillede - moderniseret metoderne til at bestemme graden af forurening i floder og vandløb. Indviklede tal og metoder er afløst af simple måder. Meget forenklet kan smådyrene, der lever i ferskvand, deles ind i to grupper: De, der levet godt i forurenede vand - og de dyr, der kun lever fint i rent vand. Så alt efter antallet af dyr i de to grupper, får man et ret klart billede af tilstanden.

"Mister vandmand"

De danske biologer og lærere, der herhjemme var pionerer på området, har hjulpet de thailandske floddetektiver. Faktisk har man stort set overført de metoder, vi brugte herhjemme for tyve år siden, da det lykkedes at gøre den danske befolkning - specielt børnene -

interesserede i det danske vandmiljø. Det thailandske materiale er nu færdigt, og de danske rådgivere er meget imponerede:

- Meget af vores materiale herhjemme er håbløst forældet i dag, mens det thailandske som vi har løbet i gang og støttet er meget flot og moderne, siger biolog Bent Lauge Madsen fra Skov- og Naturstyrelsen.

Han er mere end nogen anden "Mister vandmand" og har siden - alene og sammen med andre - lavet talrige film, hæfter, bøger og en cd-rom som han modtog "Orfeusprisen" for som det bedste multimedie undervisningsmateriale i 1998.

Biologilærer Ole Ravn Nielsen er enig i hans vurdering, "faktisk er jeg lidt misundelig over, at vi ikke kan tilbyde vores elever noget tilsvarende. Fra at være pionerer på området er vi sattet bagud".

Bent Lauge Madsen var med til at sætte "River Spy" projektet sammen, og Ole Ravn Nielsen var med til at hjælpe det i gang.

- Herhjemme startede vi netop på vand-området med at modernisere og forenkle metoderne. I 70'erne lavede jeg blandet andet en lang række tv-udsendelser baseret på de nye målemetoder og pædagogik. Børn og forældre meldte sig som "naturvogtere". De tog ud til vandløb og åer og målte sundhedstilstanden via dyregrupperne. På den måde blev det sjovt og nemt at indsamle brugbare facts, fortæller Bent Lauge Madsen.

Mistillid er godt

Ved Pingfloden kan børnene i dag kun se enkelte større insekter.

- Hvorfor er der ikke flere dyr i dag, ved I det? spørger Khun Oy videre. Faktisk spørger hun og de andre mere, end de fortæller. Ved fælles snak finder man ud af, at det lige nu er tiden, hvor insekterne netop er blevet udklækket - derfor er der kun småkravl.

Hovedideen med projektet er at forbedre vandkvaliteten i thailandske vandløb - ved at bevidstgøre børnene, og få dem til at hjælpe med at bevidstgøre lokalbefolkningen. "En sådan proces starter med et personligt forhold til tingene. Når folk med egne øjne ser, at det de selv gør - af godt og dårligt - har betydning", siger Khun Oy.

Hun fortæller, at et andet indirekte element i projektet er at give børnene selvtillid - og samtidig få dem til at nære lidt sund skepsis:

- I starten troede børnene på alt hvad vi sagde - det gør de heldigvis ikke mere, fordi de nu har fået selvtillid og tillid til deres egne observationer. Det thailandske undervisningsystem er autoritært og lærer ikke børnene at sætte spørgsmålstegn; også lærerne er underlagt et stift hierarki. Projektet her er med til at få både lærere og elever til at turde gå mod strømmen, bogstaveligt og i overført betydning. Dermed er det også med til at forandre undervisningssystemet nedefra og fra sommeren 2000 også ovenfra - på den måde at projektet skal danne basis i udviklingen af en ny læseplan til faget miljø- og teknik

Og selvtillid er ekstra vigtigt for netop disse børn, hvoraf en gruppe af pigerne går på kostskolen som led i et socialt projekt

blandt bjergstammerne nord for Chiang Mai. De kommer fra familier med store problemer og bor på kostskolen for at de kan spores ind på alternativer til f.eks. prostitution.

Selvtillid er bedre

En pige, Darava, på tretten år er hele tiden den første til at række fingeren op i fællesundervisningen – og den første til at snakke med os.

– Mindst en gang om ugen har vi været nede og måle i floden ved vores skole. Det er spændende. Jeg har også fortalt min familie derhjemme om det. I miljøklubben har vi lavet et dramastykke om livet i floden, og det har vi opført for folk i landsbyen, fortæller Darava.

Khun Oy fortæller, at Darava blev valgt af eleverne som deres repræsentant til det ugekursus, der var optakt til "River Spy"; og hun var den første, der gik ind i den miljøklub, der samtidig blev dannet på skolen. Bagefter sendte Darava hende et kort for at fortælle, at med River Spy har hun for første gang i sit liv følt, at hun var betydningsfuld som person og kunne udrette noget, der kunne bruges til noget vigtigt.

Ved Ping-floden er heden taget af – og myggene til, mens Khun Oy fortæller. De sidste af gruppernes resultater føres nu ind på den store tavle med de tidligere måleresultater. Det er lidt forbavsende at opleve børnene. Ingen skrigen og tumlen rundt, alle hjælper med at pakke udstyr sammen. Bagefter hører de koncentreret efter Khun Oys oplæg og deltager yderst disciplinerede i den efterfølgende diskussion; så forsigtigt, at det er meget tydeligt, at nok har de taget den danske model for miljøundervisning til sig men – endnu ikke – danske skolebørns væremåde.

Projektet "River Spy" løber over tre år – det startede i 1998, og Danced giver Green World Foundation 7,3 millioner kroner i støtte. Målet er at forbedre vandkvaliteten gennem aktiviteter, der kan styrke miljøbevidstheden hos lokalsamfundene. Projektet involverer elever og lærere ved 50 skoler omkring Ping-floden i Nordthailand. Interessen for projektet har været så stor og erfaringerne så gode, at denne måde at formidle viden og forbedre vandkvalitet på nu bruges som model for fremtidige samarbejder inden for undervisningssektoren.

Bæredygtige rejefarme sidste udkald for mangroven

At Danmark havde noget at tilbyde verdens største producent og eksportør af rejer, havde man i Thailand svært ved at forestille sig. Men besøg på danske dambrug ændrede holdningen, og nu klinger der himmerlandsk accent ud fra det dansk støttede pilotprojekt der viser, at rejefarme kan drives på en måde, der er bæredygtig både for naturen og økonomien.

Fra luften ses det tydeligt. En mosaik af rejefarme med deres forskellige bassiner befolker området mellem hav og land; ofte grænser de op til mangroveområderne, hvor fiskelivet i de fleste allerede er dødt, især fordi de som naboer modtager alt for meget organisk materiale fra rejefarmene. Vandet omkring bruges af farmene som det store "træk og slip" uden nogen form for rensning.

En renere teknologi på de cirka 30.000 rejefarme er derfor virkelig noget, der vil batte positivt for det thailandske miljø.

Sådan var tankerne, men fiskeridirektør Siri Tookwinas fra fiskeridepartementet i Thailand var noget skeptisk over for de danske ideer, indtil han besøgte flere danske dambrug og diskuterede med de danske myndigheder.

Siden har der været opbakning bag Danceds første egentlige teknologiske forsøgsprojekt. Det blev startet i efteråret 1997, og opgaven til Max Andersen og Esben Holm lød på at finde frem til en bedre og mere bæredygtig måde at dyrke rejer på.

Ikke umiddelbart nogen nem opgave, men som Max Andersen udtrykker det:

- I Thailand begyndte man først for alvor med rejefarme for ti år siden, men Esben og jeg har arbejdet med rejedyrkning herude i atten år. Så jeg synes egentlig vi stod godt rustet.

Begge kendte også til problematikken hjemmefra, hvor Esben er vokset op på et dansk dambrug og desuden også har beskæftiget sig med muslinge-produktion.

De miljøproblemer, der er knyttet til den thailandske rejeproduktion, er omfattende. I Thailand er der ca. 30.000 rejefarme med damme. De har et areal, der tilsammen dækker omkring 75.000 hektar – et område større end Bornholm.

Rejevand med smitte

Den normale praksis er, at vandet i dammene skiftes ud cirka ti gange

årligt – det svarer til en udledning af omkring 10 milliarder kubikmeter forurenede vand – mere end 10 gange hele den totale danske årlige mængde spildevand.

Vandet er forurenede med ekskrementer og medicinrester foruden en masse foder, som rejerne ikke har spist. Et skøn går på, at kun en femtedel af den næring, der hældes i vandet forvandles til godt rejekød – resten ryger ud med spildevandet.

Denne måde at drive rejefarme på er meget belastende for naturen – både for kystvandet, koraller og mangrovebevoksningen med dens fiskeyngel. For de andre rejefarme ligger der også en latent fare for udbredelse af sygdomme, fordi en del af det vand, der udledes fra det ene dambrug, blandes op med det friske vand – som så tages ind af naboen.

I Taiwan, Filippinerne og senest i Ecuador har disse smitteveje forårsaget næsten total reje-død, og i begyndelsen af 90'erne blev området omkring Bangkok ramt af flere epidemier. Det er baggrunden for, at rejeproduktion i dag foregår længere mod syd i Thailand.

Økonomisk ville omfattende reje-død være en katastrofe. Rejesektoren har i Thailand udviklet sig til det tredjestørste eksporterhverv – efter turisme og elektronik – og står nu for en valutaindtjening på over 15 milliarder kroner årligt.

For den enkelte rejefarmer er der også store penge at hente – eller at tabe. Et kilo af de store 20 grams rejer sælges direkte fra farmene for 300 bath, svarende til 70 kroner.

Beskrevet på en anden måde, så kan et stykke jord der forvandles fra rismark til "rejemark" kaste omkring fyrre gange så meget af sig. Så en rejefarmer kan på et heldigt år uden sygdomme tjene, hvad der svarer til et helt livs løn som risbonde.

Så mange har de sidste ti år taget chancen, specielt de sidste fem år har en del bønder lagt om. Og når en kystbonde først har gjort det, så har naboen ikke det store valg. Fordi jorden omkring også forurenede bl.a. af indtrængende saltvand. De sociale konsekvenser er, at de fattigste bønder, der ikke kan investere i rejefarme, bliver taberne. De står tilbage med ødelagt jord, der ikke længere kan dyrkes.

Så et er, at marker i drift bliver ødelagt af naboens rejebrug, noget andet er den mængde salt, der ligger tykt hen over nedlagte rejebrug, og som gør jorden uanvendelig til dyrkning de næste tyve år. Saltet kan også trænge ned i grundvandet.

Det thailandske rejeeventyr har betydet, at mangroven enten er blevet fældet og/eller forurenede. 85% af Thailands mangrove er forsvundet på de år, og da mange fisk yngler i mangroven, har det fået store negative konsekvenser for havfiskeriet.

Problemet forstærkes af, at man med de nuværende driftsmetoder ofte er nødt til at opgive dammene, fordi bunden har optaget så mange bakterier og næringsalte, at vandet forgiftes. Eller at vandudskiftningen har inficeret rejebbruget med virus, der gør dammen

totalt ubrugelig. Det øger presset på mangroven yderligere – til nye bassiner.

Simpel og avanceret

Max Andersen og Esben Holm havde en ide om, at vandet i rejedammen skulle renses og genbruges, så man kunne undgå udskiftning af vandet og forgiftning af dammene. Det ville formindske det miljømæssige tryk på mangrove og kyst – og samtidig formindske risikoen for smittespredning.

“Simpel og avanceret på samme tid” kalder Siri Tookwinas det system, som de to danske rejebønder gik i kast med.

Faktisk er der flere krav, der på én gang skal være opfyldt, betoner direktøren: Anlægget skal være effektivt, men samtidig så simpelt, at der er råd til at bruge det. På den anden side også så tilpas avanceret, at rejefarmerne føler, at der er tale om et pænt teknologisk fremskridt.

Danskernes ide byggede på fortløbende rensning af vandet, og deres forsøg viste, at det kunne lade sig gøre. Men teknologien levede kun delvist op til fiskeridirektørens krav, og den var i første omgang alt for dyr til at kunne sælges til farmerne.

Den store udfordring for Andersen og Holm var altså at gøre rensningsanlægget mere simpelt og så billigt, at det var attraktivt for farmerne. Det første skridt var derfor at udelade nogle temmeligt kostbare rustfrie ståltromler. Det viste sig, at man også uden dem kunne fastholde rensningsevnen. Anlægget blev yderligere forsimplet og tilføjet en sindrig sugemekanisme, der direkte optager slammet fra midten af dammen, hvor det på grund af vandets rotation vil aflejre sig.

Et barn er født

Rejerne udsættes som mikroskopiske larver og vokser i løbet af 4-5 måneder til en størrelse på ca 20 gram. Det danske anlæg har nu været testet gennem tre produktionsperioder, og resultaterne har været langt over forventning:

Forureningen er faldet med 70%, produktionen steget med 20% og indtjeningen med 54%. Anlægget er gjort så billigt, at det er muligt at erhverve for den almindelige rejefarmer, og fordi rejerne trives bedre og vokser hurtigere, kan det tjene sig ind på ni måneder.

Men én ting er at udvikle anlægget – noget andet er at få farmerne til at bruge det. Det er næste udfordring. Og her bliver man nødt til at tage højde for de særlige Thailandske realiteter. Den pisk man i 70'erne og 80'erne svang over dambrugerne i Danmark, og som faktisk bragte dansk dambrug på førerkurs i verden, dur ikke her. I Thailand er der et godt stykke fra at få indført love og regler og til at få dem overholdt.

Derfor er det guleroden man skal satse på, og i dette tilfælde skulle

den også være tilstrækkelig stor. Ikke mindst, hvis man også tager den nedsatte sygdomsrisiko og epedemifare i betragtning.

– Men det er ikke så simpelt. Man kan sammenligne det med at sælge en støvsuger. Det er jo et helt eminent redskab til rengøring. Men hvis folk bare stiller den midt på gulvet og forventer, at der bliver rent, bliver de skuffet. Hvis de tænder for den, men glemmer at tømme posen, bliver de også skuffet på et tidspunkt, siger Max Andersen og fortsætter:

– Derfor skal systemet følges af kvalificeret vejledning og rådgivning. Jeg tror det vil kunne gå rimeligt hurtigt at udbrede de positive budskaber om systemets fortræffelighed, men jeg er helt sikker på, at det ville gå endnu hurtigere med at få de negative spredt, hvis vi først har et par fejlslagne anlæg stående ubrugt hen. Så vil successen hurtigt blive til en katastrofe.

Selv om de ni måneders "graviditet" for anlægget nu er overstået, og fødslen dermed gået godt, så opfatter hverken Max Andersen eller Esben Holm opgaven som afsluttet:

– Vi har fået bragt et barn til verden, men som med andre børn er det nødvendigt med lidt opdragelse.

Hvordan "opdragelsen" skal foregå er der endnu ikke taget stilling til. Men den vil komme til at foregå både i Thailand og gerne også i de andre MIFRESTA lande i Sydøstasien, der har samme miljømæssige problemer med rejefarmene.

Projektet løb fra 1997 til ind i 2000 og er blevet støttet med 13,7 millioner kroner af Danced. Der er tale om et pilotprojekt med det formål at udvikle et system til bæredygtigt og altså mindre forurenende måder at drive rejebraug på. Efter systemets udvikling er der bevilget midler til en fase, hvor systemet skal demonstreres og udbredes til rejefarme i hele landet.

Resultater og perspektiver

Ser man på situationen i dag vil det være vanskeligt at skabe enighed om præcis, hvad der er opnået i de år, Danced har ydet miljøstøtte til Thailand. Allerede ved programmets start stod det klart, at problemerne var så store i forhold til de midler, Danced havde til rådighed, at en direkte støtte til implementering i form af bygning af renseanlæg og lossepladser, skovrejsning, mv. ville virke som en dråbe i havet, ikke mindst i forhold til de midler, de thailandske miljømyndigheder selv havde til rådighed på statens budgetter.

I stedet blev der valgt en mere indirekte strategi, hvor støtten skulle forbedre den thailandske miljøadministration og hele bevidstheden om miljø sagen. Ud fra den synsvinkel er der i Thailand en generel enighed om, at Danced har været en vigtig og respekteret partner i miljø sagen i slutningen af halvfemserne. Mest markant står resultaterne af støtten til de folkelige bevægelser. Der er i dag, med Danced som en central partner, skabt en meget aktiv miljøbevægelse, specielt i relation til en mere bæredygtig udnyttelse af naturressourcerne i land- og skovområderne. Tilsvarende er der blandt mange fattige i byernes slumområder skabt en miljøbevidsthed og en tro på, at man ikke blot skal vente på myndighederne, men at man må tage sagen i egen hånd.

Parallelt hermed har Danced bistået administrationerne med at skabe eksempler på, hvordan en moderne miljøadministration bør tilrettelægges i en by, som det er sket i så vidt forskellige tilfælde som Bangkok og Khon Kaen. Der er eksperimenteret med regional miljøplanlægning i Songkhla området i syd, og med decentraliseret forvaltning af naturressourcer i den gyldne trekant. Og der er ydet støtte til den centrale miljøforvaltning i både Miljøministeriet, Landbrugsministeriet og Indenrigsministeriet. Miljøministeriets miljøafdelinger er i dag betydelig stærkere end i begyndelsen af halvfemserne, og i Landbrugsministeriet er forståelsen for vigtigheden af at inddrage befolkningen i naturressourceforvaltningen forvandlet fra klar skepsis til accepteret politik i det nye reformprogram. Disse resultater er ikke Danceds alene, men Danced har været med under hele forløbet som en integreret partner og katalysator.

Perspektiverne

Mens halvfemserne kan betegnes som en brydningstid, hvor et nyt ministerium, et økonomisk sammenbrud og en ny forfatning åbnede for nye udfordringer og muligheder for miljø sagen, bliver hovedopgaverne i det nye årtusinde at konsolidere og institutionalisere de ideer og initiativer, der opstod. Der forestår en gigantisk opgave med at opbygge en effektiv lokal forvaltning af miljøet i en kultur, der hidtil har været vant til, at regeringen sørgede for alt. Og denne

decentralisering skal ske samtidig med, at miljøproblemerne er så store som nogensinde.

Desuden skal Thailand ruste sig mod de ydre pres og udfordringer, som globaliseringen og den internationale miljø- og forbrugerbevægelse vil stille Thailand overfor. Den politiske forbruger i Vesten vil lægge vægt på, om Thailands eksport er baseret på miljøvenlige og bæredygtige produktionsmetoder.

Der er et stort behov for dansk støtte til at klare denne udfordring, og Danmark har masser af erfaringer at øse af til brug i den proces. Vi har næsten 30 års erfaring med decentralisering og folkelig deltagelse i miljøforvaltningen, og trods kulturforskellene er der mange fælles træk i de problemer, der skal løses.

Men det vil også være en udfordring for Danced at tilrettelægge indsatsen således, at den bidrage til at kanalisere de betydelige midler, der er i det thailandske samfund hen mod den bedst mulige anvendelse i effektiv miljøbeskyttelse. Der vil fortsat være behov for erfarne rådgivere i både central- og lokaladministrationen, som forstår at lytte og som er kreative og fleksible, når de skal møde de mest uventede udfordringer i et regeringsapparat under forandring.

Der vil være behov for støtte til forskning og udvikling, der er tilpasset de thailandske betingelser, og for at give uddannelsestilbud inden for relevante områder. Indenfor den private sektor skal der etableres samarbejde med de danske miljøvirksomheder, der har de løsninger og teknologier, der efterspørges. Og sidst men ikke mindst er der behov for at støtte de folkelige bevægelser – især på lokalt niveau – for at sætte dem i stand til at påtage sig de opgaver, en decentralisering af ansvaret medfører.

Billedtekster

side 12

Elefanter er en meget vigtig del af Thailands historie. Engang afgørende for at vinde krige, i dag har de store dyr mest betydning som turist-attraktioner – for heller ikke i skovindustrien er der brug for dem mere.

side14

Ris er og har altid været det vigtigste på det thailandske menukort. Her er det Narong Saksit Duangdee fra landsbyen Samernt, der præsenterer sine ris.

side17

Samarbejdet og handelen mellem Thailand og Danmark steg markant efter Ø.K. begyndte sine aktiviteter – dirigeret fra hovedbygningen her, der lå som nabo til hotel Oriental.

side 21

Miljøproblemer er der nok af i Thailand; så det drejer sig om at bruge de ressourcer der findes indenfor de forskellige områder bedst muligt.

side 31

Skovarealet i Thailand er på få årtier havnet nede på 25 procent. Bambus skyder mange steder op i stedet for og kan også bruges til møbler m.m. men har ikke samme rigtig af arter som en rigtig skov.

side 33

Havene omkring Thailand tømmes foruroligende hurtigt for fisk i takt med at store trawlere afløser de gammeldags og mere skånsomme måder. Fra anden side trues fiskene af forurening fra bl.a. skibe.

side 34

At få cementerede afløbsrender er en enorm forbedring for de mange mennesker, der lever i slumområder ved de store byer - som her ved Mittrapeb ved Khon Khan, hvor et Danced-projekt har samarbejdet med beboerne

side 38

Det var en stor begivenhed for beboerne i Mittrapeb, da Kronprins Frederik besøgte dem - og mange andre Danced-projekter i Thailand tilbage i maj 1997.

side 41

I øjeblikket er der for forurenede ved Samut Prakarn til at fisk kan leve der, så fiskerne må længere væk for at hente noget fangst. Når Tanictchai Tong fisker på lavt vand foregår det - som på billedet - ved at gå i vandet og skubbe et traditionelt fangstnet foran sig.

side 42

Modellen her viser det renseanlægget i Samut Prakarn, der gradvist bliver færdigt og vil blive taget i brug i år.

side 46

Arbejds miljø-skilt og auto-snegl

side 48

Tawa Nitipratansil har eksperimenteret med sin kartoffelmark - sådan som flere gør under Danced-projekterne nord for Chiang Mai. Et stykke er sprøjtet efter forskrifterne, og der sygnede kartoflerne hen; mens de økologiske dyrkede - som ses på billedet - står i blomst og klarer sig fint.

side 50

13. Et af elementerne i landbrugs- og skovprojekterne under den danske miljøbistand er at formindske brugen af sprøjtemidler. Mange af de nye afgrøder der tages ind f. eks. linchi kræver at der sprøjtes mange gange under deres opvækst.

side 51

En meget vigtig del af naturbeskyttelsen mod nord går ud på at passe på den

skov, der er tilbage. Flere af landsbyerne i Mae Chaem distriktet, hvor Dancedprojektet arbejder gennem Care, samarbejder om at forberede og rydde områder til brandbælter. s

side 52

Den store øvelse går ud på en og samme gang at hjælpe bjergstammerne til at have noget at leve af og samtidig skal det gøres på en måde, så naturen beskyttes – både den naturlige bevoksning og floder og åer.

side 54

Lah Gram samler rødder og rodfrugter ind. I landbrugsprojekterne mod nord arbejder man med integreret landsbrug, hvor der dyrkes og indsamles mange forskellige typer afgrøder; det gør landsbyen mindre sårbar, når en af afgrøderne slår fejl. Det betyder samtidig en mindre intensiv – og dermed mere skånsom – type landsbrugsdrift.

side 59

Jan Ipland der er tidligere stadsarkitekt i Aalborg fungerer nu som rådgiver for top-embedsmændene i Bangkoks byadministration og for guvernøren gennem et Danced-projekt. Ud over at lave brugbare manualer til byplanlægning har han været en af initiativtagerne til de første borgermøder – som der skal komme flere af som led i, at befolkningen fremover skal tages meget mere med på råd.

side 61

Bangkok spænder over alt fra slum, til standardbygninger og til højhuse der udgør nærmest deres eget lille samfund – meget eget renseanlæg m.m. Den voldsomme og stigende trafik haster det meget at få gjort noget ved, er alle enige om. Men hvad der skal gøres er langt sværere at nå til enighed om.

side 63

Når sjældne dyr som det er forbudt at handle med via skal smugles, så tages alle måder i brug. Her er det en lille træ-øgle som blev fundet i en sok af Cites-myndighederne i Bangkok. Et Danced-projekt har netop støttet uddannelse af toldmyndigheder i Bangkok og et nyt projekt skal nu informere turisterne om reglerne.

side 64

Det er ikke til at se på et stykke elfenben, om det er lovligt eller ulovligt – derfor skal turisterne lade være med at købe noget, siger Yongyut Khamkong fra WWF Thailand. Han koordinerer den thailandske del af et nyt Danced-støttet projekt, der skal formindske handel med truede dyr og planter.

Side 65

Både mange af de døde insekter/sommerfugle og cobra-skindet her kommer fra farme, men nogle fanges også illegalt i naturen og er sjældne næsten uddøde arter.

side 66

Det er svært at dæmme op for handelen med truede dyr og planter – og meget af det går videre ud i verden netop fra Thailand. Derfor går det nye Danced-projekt netop ud på at informere turisterne, som vil kunne bremse handelen ved at lade være at købe de forbudte souvenirs.

side 67

Det er ok at dykke ned og beundre koralrevene, men det er forbudt at fjerne noget derfra – hvad enten det er levende eller dødt. Koralrevene er et af de mest truede økosystemer i dag.

side 70

På skolen Nong Ya Pong har eleverne som en af deres miljøaktiviteter bekæmpet lugtgener fra spildevandet fra en nærliggende fabrik ved hjælp af effektive mikroorganismer, som de selv fremstiller.

side 73

Direktør Weerachai Nanakorn fra Dronning Sirikits botaniske have, håber at man via det danske miljøbistandsprojekt kan udvide havens funktion. Sådan at den også bliver et velfungerende center for biodiversitet – både omkring forskning og fornyelse af de relevante uddannelser.

side 74

Peter Kurt Hansen er leder af Danced-projekt i den botaniske have, der har "aflæggere" både i selve haven, i forskningssystemet og i diverse landsbyer; for eksempel i landsbyen Mae Sa Mai, hvor han her diskuterer beplantningen med landsbyformand Wang Xeng, i det skovområde som landsbyen prøver selv at lægge op til at forvalte – som led i den nye skovlov og den mere decentrale forvaltning af naturressourcerne.

side 76

Wittaya Pongamornkul (tv) og Ratchadawan Panya er begge flittige brugere af både herbarium, laboratorium og de andre faciliteter i den botaniske have.

side 80

For at kunne samarbejde – og f. eks. advare de andre fiskere – når store trawlere bevæger sig ind for at fiske ulovligt på for lavt vand, er der taget moderne hjælpemidler i brug. Fiskerne har selv spare op til bl.a. en patruljebåd og kommunikationsudstyr.

side 82

Efter fiskerne selv har beskyttet et område af søen er dyrelivet vendt tilbage; både bevoksningen langs bredden der giver plads til et rigt fugleliv – og sidst men ikke mindst er der igen kommet store fisk i søen.

side 83

”Fiskeri forbudt – fredet område.” Bag dette skilt er fiskeri forbudt, og det har givet bonus. Fiskerne tjener mere end nogensinde fordi de sørger for at beskytte områder der kan være i fred og hvor småfiskene kan svømme hen og vokse sig store.

side 87

Der er fart over feltet, når de unge fra Young Green Media tager på optagelse. Tre større opgaver blev det til den dag. Den første foregår ude i regnskoven ved landsbyen Maisia udenfor Chiang Mai.

side 88

40. Pongtada Suriya der har startet – og stadig leder – Young Green Media er meget stolt over den pris, som Young Zone har modtaget som bedste ungdomsprogram. Hans næste ambition er at opbygge et internationalt netværk blandt unge til at udveksle informationer om natur og miljø.

side 89

Minth arbejder i et af de de nu to tv-redigeringsrum. Udstyret er skaffet hjem på forskellig vis og alternative metoder er taget i brug f. eks. er loftet isoleret med æggebakker. Via Danced-støtten når Young Zone ud med miljøinformation i tidens trendy toneklang, så omkring en kvart million unge hver uge gider se programmet.

side 91

Materialet til de thailandske miljødetektiver er så spændende, at børnene kaster sig over opgaven. Det er det første materiale af sin art til faget miljø og teknik, der findes på thailandsk. Det er kommet til med dansk støtte og med hjælp fra de danskere, der i sin tid fik børn og unge herhjemme til at engagere sig i overvågning af vandløb.

side 95

Oy Kanjanavanit er generalsekretær i miljøorganisationen Green World Foundation, der står for projektet ”River Spy”. Det er så stor en succes, at erfaringerne herfra skal bredes ud på andre måder i det thailandske undervisningssystem.

side 97

Max Andersen og en af hans ansatte står ved den centrale del af det rensesystem, der er vitalt i den måde, hvor man i det danske demonstrationsprojekt arbejder med at finde måder at dyrke rejer på så det foregår mindre miljøskadeligt.

side 98

Rejefarme optager hektar efter hektar af kystzonen. Når bassinerne skyldes igennem trænger saltvand ind – og ødelægger også naboområdernes marker. Og

nedlagte rejebrug er så ødelagte og saltholdige, at de må ligge hen i årtier før der kan dyrkes på dem igen.